

Šiame numery

Ar atgims naujasis romantizmas?
Vytautas Bagdanavičius apie
Valančių ir devynioliktąjį
šimtmetį.

Bernardo Brazdžionio eilėraščiai.
Nauji išpūdžiai iš Stratfordo
festivalio.

"Iš po nuolaužų" — nauja rusų
disidentų deklaracija.

Nauji leidiniai.
Kultūrinė kronika.

Ar Varniai buvo anapus pasaulio?

Mąstymai apie Valančių "Paaugusių žmonių knygelės"
paraštėje

1. Nepasisekimų žmogus

Vyskupas Valančius dar nėra mūsų pakankamai atrastas. Mes jį jau pažįstame kaip didelį visuomenininką, tautos vadą, rašytoją, spaudos draudimo laikmečio rezistencijos pradininką ir pan. Tačiau iš kur visas šis Valančiaus turtingumas? Kas yra jo įkvėpėjas? Koks yra jo paties dvasinis veidas?

Šie klausimai yra verti studijų ypač dėl to, kad, išoriškai žiūrint, Valančius yra nepasisekimų žmogus. Tai yra žmogus, kuris savo akimis matė daugelio savo darbų griuvėsius. Jo suorganizuotas parapilinių mokyklų tinklas po 63 metų sukilimo buvo visiškai sunaikintas. Jo sukeltas kunigų rašytojų sąjūdis, uždraudus spaudą, buvo paliktas be priemonių. Jo suorganizuota Blaivybės draugija — uždaryta. Po sukilimo, kuris vyko nesilaikant jo vado, veikloji kunigija buvo išblaškyta po Rusijos plotus ir Sibirį. Jis pats buvo perkeltas Kaunan baltųjų gubernatoriaus priežiūrai. Likusi vyskupijos kunigija be policijos leidimo negalėjo lankytis vieni pas kitus, nei į šventes.

Valančius buvo gimęs, praėjus šešeriems metams nuo paskutinio Di-

VYT. BAGDANAVIČIUS

džiosios Lietuvos Kunigaikštijos padalinimo. Fiziškai jis jos nebuvo išgyvenęs, tačiau dvasiškai jis ją pažino ne blogiau negu tremtinių vaikų šiandien pažįsta nepriklausomą Lietuvą, nors jie būtų gimę kur nors Vakaruose. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje katalikų Bažnyčios valdantieji organai naudojo plačiomis privilegijomis. Tačiau neatrodo, kad vyskupas Valančius labai pasigėstų ar net dėl jų netekimo būtų išmuštas iš pusiausvyros. Vietoj to, jis naudojo naujais metodais, taikydamsis prie esamų aplinkybių, kad būtų padaryta viskas, kas galima padaryti.

Natūrali reakcija nugalėto ir pažeminto vado galėjo būti gilus susikirtimas, šaukimas į dangų keršto, pvz., kaip Adomo Miekevičiaus, užsidarymas savyje kaip sužeisto liūto, gal net vienas kitas grynai nihilistinis mostas ar apsiavilimas savo tauta, apkaltinimas Didžiosios Kunigaikštijos sąrangos, privedusios prie šios katastrofos, prakeikimas Rusų imperijos ir tautos. Nebūtų labai nuostabu, jei vyskupas, nors ir ne-

būtų užsidaręs savyje ir nuleidęs rankas, būtų pradėjęs skelbti kokią "Weltschmerz". Tačiau, net keista, kad pas Valančių šitokios, sakykime, natūralios dalykų išeities nėra nė pėdsako. Visos nelaimės nuteka nuo jo, kaip vanduo nuo anties.

2. Girkalnio Stepono nuotykių

Atrodo, kad, turėdamas prieš akis savo išgyvenimus, Valančius parašė apysaką apie ūkininko Stepono nuotykius. Jau kai jis vedė žmoną, visi šnekėjo, kad jiedu negyvens. Tačiau jie gražiai pradėjo savo gyvenimą. Jie darbščiai rūpinosi savo turtais, tačiau, nepakankamai prižiūrimas, jų sūnelis persilaldė ir mirė. Motina buvo nepagudžiama. Tačiau pasirodęs sapne jos sūnelis ją perspėjo, kad jos asaros kludo jam džiaugtis dangaus laime kartu su kitais vaikais. Vėliau kruša išmušė jų rugius. Rudenį, minant linus, sudegė jų klona: neliko nei šieno, nei duonos. Kotryna įsisirgo. Steponas, nuėjęs į bažnyčią, ilgai meldėsi. Jis tarė išgirdo žodžius, skatinančius jį eiti pasikalbėti su ubagu, kuris sėdi prie bažnyčios durų. Išėjęs iš bažnyčios jis pasveikino ubagą: labas vakaras. Ubagas atsakė: Ačiū už labą vakarą, bet aš niekada nepatirčiau nei nedoros dienos, nei nelabo vakaro.

Toliau ubagas pridūrė, kad jis yra visa ko pertekęs ir jam viskas klojasi taip, kaip jis nori. Prašomas paaiškinti, ką visa tai reiškia, jis šitaip kalbėjo: "Linkėjai man labo vakaro ir visa ko gero; aš pasakiau nieko pikto nedaręs ir visa ko esąs pertekęs. Neigi melavau, taip sakydamas, nes ką tik Viešpaties man suteikta, kuo mane perleidžia, tuo visuomet tenkinuos ir vis tai už gerą priimu. Kad badas, šaltis ir lietus man priklausytų, — garbinu Viešpatį. Kad ligos, skausmas ir nelaimės leidžia, su tomis džiaugiuosi. Jei kas man gerai daro, sakau ačiū Viešpačiui; jei kas mane prispaudžia, užmėtinėja nebūtu daktus, ir nesibaidau. Dėl ko tai? — Dėl to, jog visa tai paeina iš rankos Viešpaties, o kas iš rankos geriausio Dievo paeina, negali būti pikto. Ligos, sopuliai, nelaimės yra tuo šiame pasaulyje, kuo žolės daktaro, nors neskanios, tačiau yra naudingos. Taip darydamas, visuomet esmi laimingas, visuomet esmi linksmas ir visa ko pertekęs."

Gali kas imti šį pasakojimą, kaip religinę fikciją, tačiau Valančiaus gyvenimas nėra fikcija. Mes nematomė jo pasimetusio, išmesto iš pusiausvyros jo didžiųjų nelaimių akivaizdoje. Valančiaus gyvenimą verta studijuoti ne tik tautiniu, politiniu, kultūriniu, bet ir giliai žmogišku požiūriu. Ir jeigu mes klausytume, kaip Valančius supranta žmogų, jis mums atsakytų šio Girkalnio ubago žodžiais.

3. Nelaimių interpretacija

Apysaka apie Steponą čia nesibaigia. Po kurio laiko jį vėl pradėjo ištikti nelaimės. Sėdinęs merginos apmėizė jo žmoną, paleisdamos gaudą apie jos santykius su kaimyno sūnumi. Steponui statant klona,

Valančiaus raštų Palangos Juzė

P. Kalendos skulptūra

Kertinė paraštė

AR ATGIMS NAUJASIS ROMANTIZMAS?

I šį svarbų klausimą Ayn Rand, autorė "Fountainhead" ir "Atlas Shrugged", atrodo, stengiasi atsakyti savo knygoje "The Romantic Manifesto" (New American Library, Signet Ed.). Tai literatūros filosofijos kritika, kur ji stengiasi įrodyti, kad kaip tik romantizmas būtų tas vaistas, kuris pakeltų nūdienį meną ir parodytų žmogaus pajėgumą ir jo didingumą, besislepiantį jame ir jo proto galioje. Ji yra priešinga šių dienų "natūralizmui", kuris, sako, įtakoja visą mūsų nūdienį kultūrinį susmukimą, ypač antroje XX amžiaus pusėje. Ji galvoja, kad šiandien turime išdavas XX amž. išivyravusios klaidingos filosofijos, kuri išardė individualizmą etikoje ir estetikoje.

Didžiausią šių dienų problemą ji mato tame, kad žmonės Vakarų kultūros pasaulyje yra patenkę į "irracionalumo naktį", jo dogmatiskumą ir praradę vertės pajautimą. Ypač literatūroje yra rodomas žmogus jo blogiausioje padėtyje ir šviesoje, užuot įrodžius žmogaus potencialumą būti kažkuo dideliu. Ayn Rand pagrindinė pozicija yra ta, kad individas turėtų ir gali rinktis: moralę ir estetiką, kad pasaulį galime pažinti, ir individas nėra valdomas jėgų, kurių jis negali nei palenkti, nei valdyti. Ji negalvoja, kaip natūralistai, kad žmogus yra jau toks silpnas. Ir literatas gali ir turėtų rinktis: ko-kybines vertybes, moralines ir estetiškes. Menininkas yra atsakingas savo etiniuose ir estetiniuose pasirinkimuose. Jis, aišku, neturėtų būti didaktiškas, ir jį nesvarsto didaktinių moralės teorijų. Ayn Rand sako, kad meno tikslas nėra pamokymai, bet parodymai.

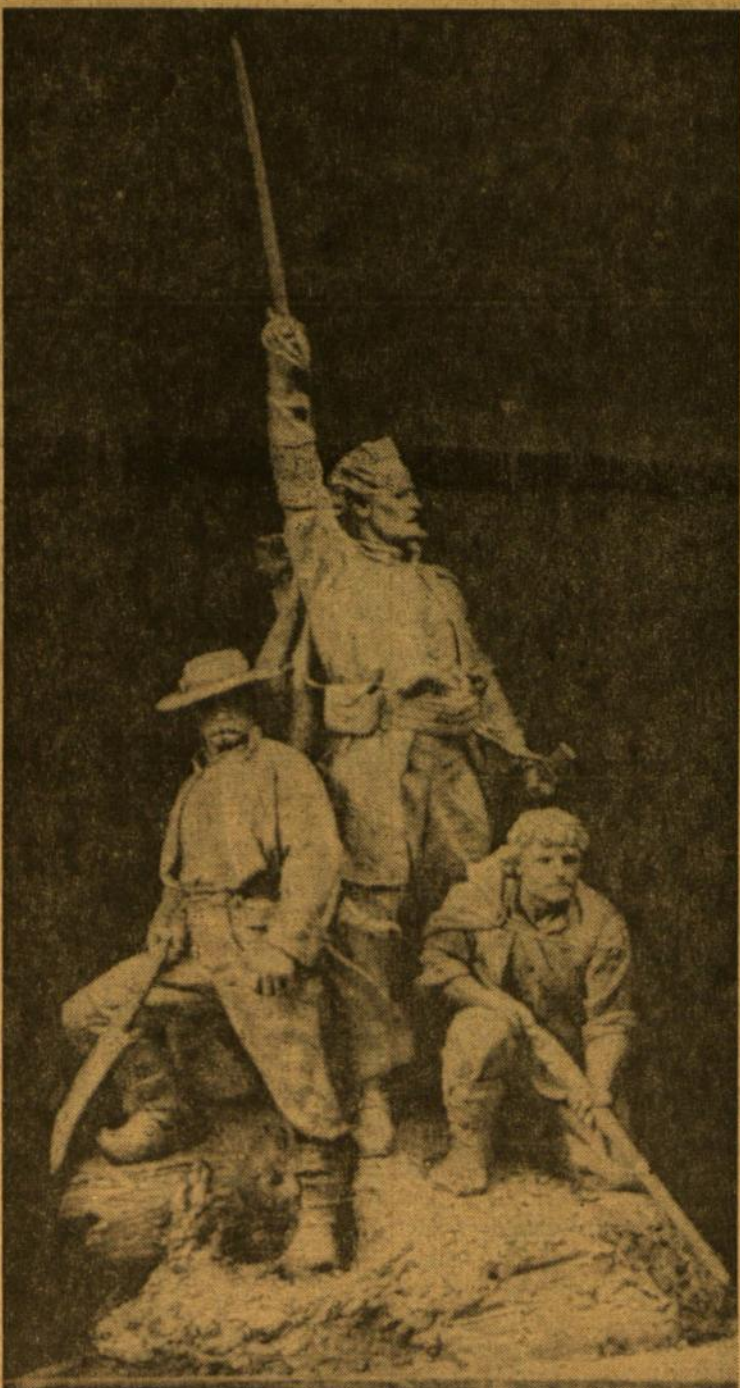
Jinai smarkiai ginčijasi su literatūros "natūralistais", sakydama, kad žmogus turi valią, valios aktą — nebūtinai vien pralaimėjimą! Žmogus nebūtinai turi būti vaizduojamas vis pralaimintis ir vis desperacijoje, lyg tik toks bebūtų jo likimas ir jo tiks-

las gyvenime ir literatūroje. Rand skundžiasi, kad net suaugę, net tik jaunuoliai, šiandien neturi tokios emocijos, kuri įgautų pradžią iš sprendimų (judgements); juk protas veda, jis neseka emocijas! O šiandien daug individų remiasi vien pasąmonine filosofija, kurios jie ne tik kad nepažįsta, bet ir niekad netikrino ir niekad neautė, kad su ja patys sutinka.

Toks neracionalus žmogus rodo mums tik nepasiekiamus tikslus, tokius, kurie panašūs į jo paties kaltės jausmą, ir mato tik gyvenimo nepasisekimus. Kai menas taip pasidaro tik irracionalumo konkretizavimu, tada ir irracionalus žiūrovas — skaitytojas, žiūrėdamas ar skaitydamas, išgyvena iliuziją, kad jis yra teisus! Stebėdamas jis pamato, kad kiekvienas jo bandymas rinktis moralėje ir estetikoje buvo be pasisekimo, kad jo — žmogaus gyvenimas yra iliuzija, kuriame menkiniekis jau yra šis tas, kad nieko negalima gyvenime gerai suprasti ir nėra reikalo iš žmogaus reikalauti racionalių sprendimų! Ir štai todėl neracionaliame mene nevertojamas sprendimas intriga. Mat, gyvenimas — palaidas.

Autorė norėtų grįžimo prie intsigos ir prie romantizmo, bet ne taip, kaip jis buvo suprantas seniau. Romantizmas, ji sako, yra menas, kuris bazuojasi tuo, kad žmogus turi valią (volition) ir žino vertę. 19 š.m. romantizmas dingio, nuverstas 20 š.m. misticizmo, kolektyvizmo ir 20 š.m. filosofų nenoro prisiminti jokių vertybių, jokios atsakomybės. Literatūroje romantizmą užgriuvo natūralizmas. Jei žmogus literatūroje rodomas neturintis jokių jėgų, tai jis yra auka jėgų, kurių jis negali kontroliuoti. Tai yra moralinė išdavystė. Rand pati rodo idealų žmogų. Taip ji supranta literatūros tikslą.

(Nukelta į 2 psl.)

K. Bogdanas

1963-tieji metai Lietuvoje

samdinys stuktelėjo ramtį ir Steponas, nukritęs nuo pastolio, nusilaužė koją. Vyras su žmona vos nesusipyko, pradėjo keikti savo piktadarį ir patį Dievą.

Esant šitokiui situacijai namuose, atsilanko tas pat ubagas, kuris taip pat yra rašas. Šeimnininkas pradėjo jam skystis blogais kaimynais ir bendradarbiais. Ubagas, tai išklaušęs, pastebėjo, kad Steponas buvo priėmęs jo ankstesnius žodžius, kol nieko blogo neatšitiko. Bet nelaimės ištykus, jiedu juos užmiršo. Steponas pradėjo ginčytis, įrodinėdamas, kad jis sugeba priimti Dievo lėmimus, bet jis negali sutikti, kad dėl to "paršelio Juzės" nepaisymo jis turi netekti kojos. Šią pažiūrą patvirtino ir Kotryna, sakydama, kad nedori žmonių liežuviai gali sugriauti šeimą.

Ubago pamokymas telkiasi apie tai, kad žmonės negali nustatyti iDeviu kokių būdu jis turi jiems leisti nelaimės: ar per liūtį, ar per sausras, ar per žmones. Nelaimės yra leidžiamos mūsų gerui. Jis priekaištavo Steponui ir jo žmonai, kad jie tenori priimti tik tas nelaimės, kurios jiems tinka. Apkalbomis ir kojos sužeidimu Dievas nori iširti jų kantrybę. Ir mato, kad jos čia nepa-dijauoti ne tik tautiniu, politiniu, kultūriniu, bet ir giliai žmogišku požiūriu. Ir jeigu mes klausytume, kaip Valančius supranta žmogų, jis mums atsakytų šio Girkalnio ubago žodžiais.

Šį epizodą galima imti kaip pigų 18 šimtmečio religinį moralizmą, kuris su realiu gyvenimu neturi nieko bendro. Tačiau reikia atkreipti rimtą dėmesį ir į tai, kad su savo susiaurintais realizmais mes negalime savo gyvenimo paslapties nei ap-

rėpti, nei suprasti. Žinoma, nelaimės yra realybė; tačiau šalia savo fizinės žalos jos turi ir savo filosofiją ir reikią pripažinti, ta jų filosofija yra žalingesnė už fizinę žalą. Kiekviena nelaimė tarsi kalba žmogui, kad ji yra visagale, viską valdanti ir viską nulemianti ir kad žmogus neturi kitos išeities kaip jai paklusti. Valančius tačiau buvo nustabiai laisvas šios nelaimės sugestijos atžvilgiu.

Kad geriau suprastume, kas čia norima pasakyti, palikime pavyzdį iš mūsų laikų nelaimių. Dar visi prisimename prez. Kennedžio nužudymą ir tą klaidų įspūdį, kurį jis sudarė visuomenėje ir tuos klausimus Dievui, kilusius ne vieno žmogaus sieloje: Kodėl? Kokia to įvykio pras-mė?

Šiandien į prez. Kennedžio mirtį mes jau galime tam tikru atžvilgiu žiūrėti, kaip į jo išgelbėjimą. Po Johnsono ir Nixono politinių įtampų, mes galime vaizduotis, kas būtų likę iš gyvo Kennedžio garbės. Jis nebūtų turėjęs nei Johnsono administracinės jėgos, nei Nixono drąsos ir vienokių ar kitokių kelių būtų praradęs savo populiarumą. Tai sakydami, mes jokių būdu nenorime pateisinti Kennedžio nužudymo. Lygiai kaip Valančiaus ubagas nenorėjo pateisinti nei moterų apkalbų, nei bernioko neatargumo. Mes tik bandome suprasti nuostabų Valančiaus atsparumą nelaimės akivaizdoje. Jis yra toks žmogus, kurio nelaimės nevaldė. J Stepono apysaką mes dėl to, turime žiūrėti ne kaip į moralizaciją, skirtą piglajai rinkai, bet kaip į paties autoriaus savo gyvenimo sampratą išraišką. Nesuiskilęs, nepasimetęs, nesuserzines, pilnas Valančius stovi už šios apysakos. Visų šitais angaža-

(Nukelta į 2 psl.)

AR VARNIAI BUVO ANAPUS PASAULIO?

(Atkelta iš 1 psl.)

vimas visoms savo tautos gyvenimo problemoms, kokį matome iš Valančiaus biografijos ir, iš kitos pusės, jo sugebėjimas virškinti nepasisekimus be vidinių krizių, Valančių pastato ypatingoje šviesoje. Vadinkite tai kaip norite: ar karališka aureole ar angeliška giedra, bet tai verta didelio dėmesio. Neimkite šios Valančiaus laikysenos kaip savaime suprantamo dalyko. Ji nėra tokia vien natūralia prasme. Jei ši laikysena yra savaime suprantama, tai tik gilios krikščioniškos mistikos prasme. Be abejo, negalima mažai vertinti labai sveikos Valančiaus prigimties. Be jos ši laikysena krizių akivaizdoje tokia sveika neatrodytų. Čia norima pasakyti tik tai, kad vienos prigimtės šitokių atvejų nepakanka. Ši giedra turi savo atramą kitur.

4. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos dvasinis palikimas

Valančiaus apsakymas su Stepono nuotykiškai nesibaigia. Toliau autorius atidengia ubago paslaptį. Pasirodo, kad jis buvo Kelmės parapijos mokyta „pusponis“, kaip jį Valančius vadina, turėjęs 12 valakų žemės (tai būtų apie 250 hektarų). „Sausuose 1794 metuose neprieteliai jį jo namus įpuolė, pradėjo glėžti visą, ką radę“. (Jeigu Valančius būtų norėjęs aprašyti Didžiosios Kunigaikštijos padalinimą, vargiai ar jis būtų galėjęs esamose sąlygose išsireikšti aiškiau). Vėliau raupų epidemija, siautusi 1798 metais, „išplovė jo valkus“. Jis tačiau juos palaikydavo „sąsomis akimis“. Po to jis pardavė savo namus, kone visus pinigų išdailino ubagams ir leidosi laikyti šventų vietų. Pradėjęs nuo šiluvos ir Vilniaus Aušros Varty, nuvyko į Romą. Grįžęs Zemaityjūn, valkšėjo kaip ubagas, ir tik pavalgyti lmdamas, mokė žmones. Ne visur jis buvo sveikintai priimamas. Viename dvare ant jo buvo užsiundytas lokys, kuris subraižė jo galvą ir veidą. Jis, nei žodžio nepasakęs, išėjo. Vėliau jis išvyko Jeruzalėn. Keliaudamas per Turkiją, aituojantis laukan išmetamomis maitinimosi. Grįžo per Romą, laivą. Belpdamas į laivą susiželdė koją ir liko rašas. Kaip žuikis grįžta į tą krūmą, kuriame gimė, taip ir Jokūbas grįžo Zemaityjūn. Jis buvo visada linksmas, niekuomet nlekam nesiskundė. Susirgęs Lio-liuose, prašėsi nuvežamas į Kelmę ir ten mirė apie 1822 metus.

Iš šakojimo aplinkybių matyti, kad šiam epizodui pagrindą galėjo sudaryti realūs žmogus, nes mininta įvairios smulkmenos. Štame Jokūbo asmeny mes sutinkame įdomų 18-to ir 19-to šimtmečių sąvartos šviesuolį lietuvishkame fone. Tokių retybių Valančiaus „Paugusių žmonių knygelėje“ pasitaiko šiek tiek ir daugiau. Čia mes sutinkame mums jau nepažįstamą vienuolyno gyvenimo apraišką — atsiskyrėlių Tirkšlių pušynę. Jo trobelė buvo krūmė; tik pakelėje iš Zemelės į Tirkšlius kabojo prie pušies prikaltas skardinė, į kurią žmonės pravažiuodami mesdavo pinigų. Moterys jį ėlėdavo bet ko nunešdamos, bet jį jo trobelę neldavo. „Atsiskyrėlis, it ožys barzdotas, šventomis dienomis nuleidavo į Tirkšlių bažnyčią ir dailiai melsdavos. Mirė, rodos, 1815 metais“.

Senjojo dvasinio stiliaus vertinga apraishą suvokiame Kretingos vienuolyne. Čia Valančius randa visą būrį vertingų žmonių, kuriuos mini pavardėmis. Tarpe jų pažymėtini: „nepaprastas galvočius“ Skakauskis ir neseniai mūsų visuomenėje mirėtas botanikas Ambraziejus Pabrėža. (Apie šio pastarojo poeziją žiūr. mano straipsnį: „Šventas rūkorius“, Lajvas, 1971 m. kovo 3 d.). Gaila, kad Valančius plačiau šitų asmenų neapibūdina, tačiau taip aukštai juos vertina, kad dėl jų laiko laiminga visą Kretingą.

I senosios dvasinės šviesuomenės

Eug. Delacroix (prancūzas 1798-1863)

Audros išgąsdintas arklys (aliejus). Paveikslas yra Buda-pešto dailės muziejuje, Vengrijoje.

tarpa tenka įskaityti ir Kretingos zakristijoną Macių, pasidariusį atsiskyrėliu, kuriame Valančius pasšvenčia visą apsakymą.

5. Pereinamojo laikotarpio sargas

Valančius gyvena tame laikmetyje, kada yra pasibaigusi Didžioji Lietuvos Kunigaikštija ir dar neprasišvenčia visą apsakymą. Senosios Lietuvos šviesuomenė čia yra likviduojama ir apšmežiama. Naujas kaimietis valstybininkas čia rengiasi gimti, tačiau Rusijos administracija deda visas pastangas, kad jis negimtų. Valančius stovi kaip šio pereinamojo laikotarpio sargas. Labai simboliška yra, kad jis yra gimęs vasario 16. Šia data jis yra mistiškas ateišes ženklas, kai jį pažiūri to vaidmens požiūriu, kurį yra suvaidinęs visuomenėje vyskupas Valančius.

Jeigu kiltų klausimas, kuriai Lietuvai Valančius priklauso kultūriškai, tai, be abejo, jį reiktų skirti prie nepriklausomos Lietuvos mentaliteto. Viename apsakymelyje jis pats save yra aptars „šios gadinės vyskupų“, tai reiškia apšvičtos laikmečio. Jeigu klausume, kam Valančius priklauso savo religine kultūra, būtų labai sunku rasti patenkinamą atsakymą. Tiesa, kad jis yra iš tikrųjų senoms religinėms vertybėms, tačiau veltui mes ieškotume jam atitinkančio pavyzdžio Didžiosios Kunigaikštijos vyskupo tarpe, nors tuos vyskopus jis rimtai išstudijavo, rašydamas Zemaityjūn vyskupijos istoriją. Greičiau gal reiktų dairytis į Vokietijos Kulturkampio sąjūdį, kur šlame laikotarpio, po Prancūzų revoliucijos, panašių vyskupijos valdytojų pastatko, Mąstydamai apie Valančių, neturime praleisti iš akių, kad jo gyvenimas įeina į Prancūzų revoliucijos padarinių laikotarpį. Ši revoliucija nepalikė nepalietusi jokios gyvenimo srities, visas jas sukrėsdama iš pagrindų. Kultūrinėje srityje tai buvo besaikis liberalizmas. Politinėje srityje — gili kreivė nuo absoliutinio karaliaus per ne mažiau absoliučius vadus iki liberalios pusiausvyros prancūziškoje demokratijoje. Religinėje srityje faktiškas sugriovimas bažnytinės organizacijos ir jos naujas kilmis iš griuvėsių.

Nereikia manyti, kad prancūziškos nuotaikos buvo per toli nuo lietuviškos visuomenės. Jau vien ta aplinkybė, kad Napoleono kariuomenė buvo perėjusi per Lietuvą, turėjo palikti savo pėdsakų. Valančius tai liudija savo apsakyme apie Napoleono Pirmojo kareivį. Jis rašė: „Aštuonioliktojam amžiui baigiantis, didžiąjai karei mūsų krašte kilus, Dotnuvos parakvijoje vienu būriu valdė Donatas Klykis... Mūsų nepasiklojus, Klykis su dvylika išrinktųjų jaunikačių leidos į Prancūziją ir įstojo į kareivius Napoleono Pirmojo. (Karė, apie kurios nepasisekimą čia autorius kalba, be abejo, buvo

ryšium su paskutiniu padalinimu.) 1812 metais, jau būdamas Napoleono armijos kapitonu, apdovanotu kryžiumi, jis žygiavo per Lietuvą. Sužeistas prie Smolensko, grįžo karšti Dotnuvos. Kadangi mažne visi prancūzai buvo paklydę tikėjime, rašo autorius, Klykis betikėjo į Dievą, bet kalbėjo prieš Bažnyčią. Katalikai jį žiūrėjo kaip į „pragaro kamštį“.

Po aštuonerių metų jis susirgo. Kai jam buvo pasiūlytas kunigas pasirosti mirčiai, jis pareiškė: „aš moku mirti ir be padėjimo“. Kai dar kartą atėjęs vienuolis prisistatė jam, kaip Dievo tarnas, kapitonas atžrė: „Nereikalauju tarnų, nes neužlgo pasimatysiu su pačiu ponu.“ — Iš šio kapitono apibūdinimo gvyai mums atskamba Paryžiaus nuotaikos po Prancūzų revoliucijos. Tai kartu yra ir šio šimtmečio vadovaujantis kultūrinės nuotaikos: asmeninis heroizmas (gerai palydytas Beethoveno muzikoje ir Kanto filosofijoje) ir deistinė filosofija, pripažįstanti Dievą, bet nusikreipianti nuo Bažnyčios.

Tik kai kunigai, sužinoję iš „Lietuvos Kurjerio“, kad Napoleonas pareiškė norįs mirti katalikų tikėjime, pranešė tai ir kapitonui, jis pasekė imperatoriui. Tačiau jo testamentas, parašytas prieš šį apsisprendimą, yra pilnas išdidžios pajuokos Bažnyčiai, ką Valančius nesivaržo atpa-sakoti.

Pažiūros, ateinančios iš Prancūzijos, tiesa, neturėjo pažeidžiančios įtakos jo vyskupijos religiniam gyvenimui, tačiau kultūriniai jų bruožai čia savo vaidmenį vaidino. Ir pats Valančius nebuvo jiems švėtimas.

6. Pasibaigusio arklio šimtmetis

Valančius labai gerai suprato, kokiam laikmetyje jis gyveno ir laikė savo uždaviniumi Dievo žodį pasakyti tokiu būdu, kad jis būtų suprantas. Pažymėtina, kad nei įspūdingų pamokslų jis nesakė, nei daug ganytojiškų laiškų jis nerašė. Tačiau jis rašė labai daug privačių laiškų, darė daug konkrečių patvarkymų ir turėjo labai daug asmeninių kontaktų. Tuo būdu jis pasirodė giliai supratęs šio individualistinio šimtmečio dvasią.

Mąstant apie Valančių, ne pro šalį būtų jį sugrąžinti su jo amžininku Prancūzijoje, kuris stengėsi atstatyti ten giliai pažeistą katalikybės garbę. Tai yra tėvas Lacordaire, buvęs liberalas advokatas, vėliau karveritas, dominikonas; didysis modernių laikų pamokslininkas (1802-61). Savo nusikreipimu nuo senovinio pamokslavimo būdo, jis stengėsi suderinti plačią pasiklidusią laisvės idėją su krikščionybės palkimu. Jis, ir vėliau nutraukęs ryšį su Bažnyčia kunigas Lamennais, buvo prancūziškos „Ateities“ (L'Avenir) leidėjas ir krikščioniškosios demokratijos pradininkas. Lacordaire ir Valančius yra visiškai nepanašūs savo būdu. Jei vienas atrodo šaltas administratorius, tai kitas, įsikibęs kated-

ros sakyklon, mušė ją, ieškodamas žodžio, su kuriuo jis galėtų nušokti į klausytojų širdis. Tačiau jie abu turėjo tą bendrumą, kad labai pašė gyvenamojo laikotarpio nuotaikų ir iš jų kylančių uždavinių sielovada. Jie abu norėjo įkūnyti Dievo žodį savo aplinkoje. Šia prasme jie abu yra pasaulietiški. Lacordaire'as apie save rašė: „Kai aš pasidariau krikščioniu, aš nepraradau pasaulio žvilgsnio“.

Tai ką darė Lietuvoje Valančius savo administracinę veiklą ir Lacordaire Prancūzijoje savo pamokslais, Vokietijoje derino Bažnyčią su naujų laikų reikalavimais J.A. Moeleris savo giliomis teologinėmis studijomis (1796-1838). Jis išėjo su nauja Bažnyčios, kaip bendruomenės, idėja ir mokė, kad Dieviško apreiškimo atžvilgiu žmogaus protas nėra pasyvus, bet aktyviai pažįstantis.

Kai kas devyniolikto šimtmetį vadina šimtmečiu be garbės. Man atrodė, kad geriau jį būtų vadinti pasibaigusios dvasios šimtmečiu. Šis šimtmetis turi labai gerą reprezentantą dailininkų tarpe, kuris mėgo piešti pasibaigusius arklius ir plėšrus liūtus. Tai yra Delacroix (1798-1863). Visą Prancūzų revoliucijos sukeltą triukšmą jis puikiai išreiškia savo galvališka tapyba. I jį galima žiūrėti kaip į šio šimtmečio kroniką. Nijorkiečiams nereiktų praleisti progos aplankyti jo kūrinių parodą Metropolitan muziejuje, kuri tęsis iki rugsėjo 7 dienos. Ši paroda yra skirta revoliucijos laikmečiui paminti. Ją aplankyti dera dar ir dėl to, kad ten yra retai matomas Staro Potockio portretas ant pasibaigusio arklio, kuris yra Delacroix mokinio David kūriny. (Jį antrojo pas. karo metu buvo pagrobę vokiečiai; iš jį jį pagrobė rusai, o po karo jį atgavo lenkai. Jis šioje parodoje yra Varšuvos valstybinio muziejaus paskola).

7. Rūpestis ekonomine gero

Valančius pajuto pavojingą lietuviškos visuomenės ekonominį vienytiškumą — vien tik žemės ūkis. Dėl to jis skatina amatus ir prekybą. Jis rašo apie plikbajorį, kuris visus keturis savo vaikus leidžia mokytis įvairių amatų. Valančių rūpi, kad gaustis šeimos vaikai turėtų ką valgyti. Jam kelia rūpestio plačios apimties socialiniai klausimai. Nesant geros socialinės tvarkos, „samdiniai, per visą savo amžį tarnavę žmonėms... palieka ubagais“. Valdin-giai nupiešęs ubagų gyvenimą, juos negirdamas, jis tačiau juos ir supranta. Nes „visi ubagai nori įsigyti bent kokią palaike trobelę, kurioje galėtų pasidėti“.

Jam rūpi, kad „mūsų pinigai neitų į Prūsus, bet pasiliktų čia pat, kaimynų rankose“. Ne be to, kad „Rygos, Liepojos ir Klaipėdos vokiečiai seikėdami ir sverdami tankiai apgauna mūsų žmones“. Jis yra patenkintas, kad Vilniuje įsteigus medicinos mokyklą 1803 metais, čia išsimokslinę daktarai išstūmė iš Lietuvos vokiečius daktarus.

Rūpindamasis ekonominiais reikalais, Valančius klausia: „Šioje gadyne žmonės tapę laisvi, turi pinigų — argi negalėtų miesteliuose įsteigti namus, pasidirbti kromus ir pradėti verstis?“ Atrodo, kad ne kam kitam, kaip praktiškai visuomenės informacijai jis yra surašęs keliasdešimt Zemaityjūn miestelių, kuriuose dar nėra žydų. O tais atvejais, kur žemaičiai statytusi savo krautuves ten, kur yra žydų, jis nurodo praktišką būdą, kaip apsisaugoti jų bokoto. I kontrabandą Valančius nežiūri, kaip į nusikaltimą. Jis, papasakojęs epizodą, kaip žemaitis savo gudrumu nuskriaudė jį sugavusį rusų kareivį, jo nepaieikia.

Koks tai yra vyskupas, kuris rūpinasi šitokiais ekonominiais savo žmonių reikalais? — Tai irgi yra savita šio šimtmečio apraish. Norint rasti šiai Valančiaus veiklai atitinkamus rėmus, atkreipkime dėmesį į jo bendraamžį Mainzo vyskupą W. S. Kettlerį (1811-1877). Jis, dar vyskupu nebūdamas, 1848 m. išėjo Mainzo katedroje su advento pamokslais socialiniais klausimais. Jis stopriai kritikavo Vokietijos ekonominę situaciją šiais žodžiais: „Okinė situacija daro neįmanomą krikščioniškų pareigų atlikimą“. Iš Valančiaus raštų galima išskaityti panašią galvosena, tik savitose, ne pramonės krašto, sąlygose. Praėjus keleriems metams po jo mirties, su panašiomis idėjomis išėjo Leonas XIII savo encikliką „Rerum Novarum“. Šiuo dokumentu buvo pradėta nauja krikščioniška sociologija. Ir Leonas XIII nesivaržė Kettlerį laikyti savo įkvėpėju.

Šie sugretinimai mums parodo, kokiam pasauliniam socialiniam idėjų kilimo sąryšyje stovi Valančius. Matyt dėl to Krupavičius su didele pagarba laikė Valančiaus portretą savo kambaryje.

8. Tautinė uždarma

Valančius kovoją prieš vienytiškumą ekonominėje srityje, tačiau tautinėje srityje jis buvo gana vienytiškas. Jis nemėgo svetimų tautų maišymosi. Tas jo nusistatymas buvo greičiau dorinės ar pastoracinės kilmės ir neturi nieko bendro su siauru nacionalizmu. Taip jis pasisako prieš vengrus, apgaudinėjančius žmones, prieš žydus, prieš čigonus, prieš vedybas su rusų kareiviais. Tik prieš lenkus nepasitaiko jo neigiamų pasisakymų.

Nors jis pasisako prieš vengrus, apgaulintą gydančius žmones Lietuvoje, tačiau atrodo, kad jį dominuoja Vengrijos valdžios organizacija, paruošti žmonės ir kas rudenį siūsti juos uždabliauti svetur. Geriau susipažinęs su čigonų gyvenimu ir jį aprašęs, Valančius sakosi padaręs tai dėl to, kad „mūsų žmonės saugotųsi likusių čigonų“ ir su jais nesibroliautų. Nemažiau geras žinovas yra Valančius ir žydų gyvenimo, tiek turtingų, tiek praečių. Apie turtingų žydų veiklą jis nėra blogos nuomonės, nes jie veda tarptautinę prekybą, kuri kraštui yra reikalinga. Jis apgailestauja, kad ponai šios prekybos nenori imtis, o kiti žmonės nesugeba jos vesti. Be žydų nebūtų kam parduoti mūsų linus ir javus, sako jis. Tačiau apie smulkiuosius žydus prekybininkus Valančius yra labai prastos nuomonės. „Todėl, kaip myliu jus, taip meldžiu saugotis barzdylų“, rašo jis. Valančius turi informacijų net apie plačią žydų organizuojamas vagių draugijas.

Būdamas taip stipriai nepalankiai paveiktas žydų blogumo, Valančius patenka net į savotišką moralinį konfliktą ir jį viešai atidengia, — kas jo prigimčiai nėra sava. Jis šitaip išsireiškia: „Reikėtų, kad mūsų žmonės tų valkatų amžinai nepaveiktų. Vienok ne aš to pasakyti, ne katalikai gali taip daryti. — O tai dėl ko? — Dėl to, kad Kristus ilpė mums savo artimą mylėti, kaip pats save...“

Valančių tenka laikyti gana slaurai tautišku. Du pagrindus mes galėtume rasti šiam jo slaurumui. Vienas, jis nori apginti savo žmones nuo kenksmingų, iš šalies ateinančių

(Nukelta į 6 psl.)

Kertinė paraštė

(Nukelta į 2 psl.)

Bet kokios didaktinės, intelektualinės ar filosofinės vertybės jos knygoje yra tik priemonės jos literatūriniam tikslui, pagelbiniai elementai. Rašo ji apie idealų žmogų ir rodo sąlygas, kurių reikia tam idealiam žmogui.

Ši įdomi knyga parodo kiek ir kodėl natūralistai bėga nuo intrigos, o romantikai ir kiti nuo V. Hugo (didžiausias intrigos meistras) iki šiandien dar ją vartoja. Išaiškina, kaip žmonių charak-

teris ir jų veiksmai literatūroje pareina nuo jų vertybių ir jų filosofijos. Ji pati — romantinė realistė — neabejoja dideliu meno tikslu — parodyti žmogui jo valią, vertę, proto galią, galimybę laimėti, ne vien pralaimėti. Tai gan šviežiai nuteikiantis balsas, matantis romantizmo paslėptas, galias, kurios dar neišnaudotos. Tai balsas, įvedantis į diskusijas ir kalbas apie literatūros ir meno tikslų kitokią dimensiją.

P. Mln.

Tel. PR 8-3225

DR. ANNA BALIUNAS

2858 West 63rd Street

AKIŲ, AUSŲ, NOSIES IR GERKLIES LIGOS

Valandos pagal susitarimą

DR. K. G. BALUKAS

Akusherija ir moterų ligos

Ginekologinė chirurgija

6449 So. Pulaski Road (Crawford Medical Building) Tel LU 5-6446

8007 W. 83 Pl., Justice, Ill. 599-0500

Prima liguonius pagal susitarimą. Jei neatliepia, skambinti 374-8012

DR. VL. BLAZYS

PLAUCIŲ IR VIDAUS LIGOS

Marquette Medical Center

6132 So. Kedzie Ave.

Val.: pirmad., antrad., ketvirtad. 6 iki 7:30 val. vakaro.

Šeštad. nuo 2 iki 3:30 val.

Pagal susitarimą.

Ofiso telef. WA 5-2670

Rezid. tel. WA1brook 5-3048

Tel. ofiso HE 4-5849, rez. 388-2233

DR. PETER T. BRAZIS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

2434 West 71st Street

Val. pirm., ketv. 1 iki 7 popiet.

antrad., penkt. 1-5, treč. ir šešt. tik susitarus.

Dr. Ant. Rudoko kabinetą perėmė

DR. EDMUND E. CIARA

OPTOMETRISTAS

2709 West 51st Street

TEL. GR 6-2400

Val.: pagal susitarimą: pirmad. ir ketv. 1-4 ir 7-9; antrad. ir penktad. 10-4, šeštad. 10-3 val.

Ofs. tel. 735-4477 Rez. PR 8-0900

DR. E. DECKYS

GYDYTOJA IR CHIRURGA

Specialybė — Nervų ir Emocinės Ligos

CRAWFORD MEDICAL BUILDING

6449 So. Pulaski Road

Valandos pagal susitarimą

Rezid. tel. — GI 8-6875

DR. W. M. EISIN-EISINAS

AKUŠERIJA IR MOTERŲ LIGOS

GINEKOLOGINĖ CHIRURGIJA

5132 So. Kedzie Ave., WA 5-2670

Valandos pagal susitarimą. Jei neatliepia, skambinti: MI 3-0001.

Tel. — BE 3-5883

DR. A. B. GLEVECKAS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

Specialybė Akių Ligos

3907 West 103rd Street

Valandos pagal susitarimą

Ofiso telef. PR 8-2220

DR. JANINA JAKŠEVIČIUS

JOKAS

VAIKŲ LIGOS

2658 West 63rd Street

Pirmad., antrad., ketvirtad. ir penkt. nuo 12 iki 2 val. ir nuo 5 iki 8 val. vak. Šeštad. nuo 1 iki 4 val.

Ofs. PO 7-0000 Rez. GA 3-7278

DR. A. JENKINS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

3844 West 63rd Street

Valandos pagal susitarimą

DR. K. A. V. JUCAS

488-4441 — LO 1-4605

Jei neatliepia 561-1070

ODOS LIGOS — CHIRURGIJA

Ofisai: 1002 No. Western Avenue

5214 No. Western Avenue

Valandos pagal susitarimą

Vid. telefonai 652-1381

DR. F. V. KAUNAS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

1407 So. 49th Court, Cicero

Val. kasdien 10-12 ir 4-7. Trečiad. ir šeštad. tik susitarus.

DR. TERESE KAZLAUSKAS

VAIKŲ LIGŲ SPECIALISTE

7755 W. 143 Street

Orland Park, Ill. 60462

Tel. 349-0887

Valandos pagal susitarimą

Tel. ofiso ir buto Olympic 2-4139

DR. P. KISIELIUS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

1443 So. 50th Avenue, Cicero

Kasdien 1-3 val. ir 6-8 val. vak.

Šeštadienis 12 ir 4 val. popiet.

Tel. REliance 5-1811

DR. WALTER J. KIRSTUK

(Lietuvius gydytojas)

3925 West 59th Street

Val.: pirmad., antrad., ketvirtad. ir penktad. nuo 12-4 val. p. p. 6-8 val. vak. Šeštad. 12-2 val. p. p. trečiad. uždaryta.

DR. IRENA KURAS

GYDYTOJA IR CHIRURGA

KIDIKIŲ IR VAIKŲ LIGOS

SPECIALISTE

MEDICAL BUILDING

7156 South Western Avenue

Valandos: Kasdien nuo 10 val. v. p. iki 1 val. popiet.

Ofiso telef. RE 7-1168

Rezid. telef. 239-2919.

Ofiso HE 4-1818. Rez. PR 6-0901

DR. J. MEŠKAUSKAS

GYDYTOJAS IR CHIRURGAS

Specialybė vidaus ligos

2454 West 71st Street

(71-os ir Campbell Ave., kampas)

Val.: pirmad., antrad., ketv. ir penkt. Nuo 3 iki 7 val. n. p. p.

Nauji Stratfordo festivalio išpūdžiai

ALFONSAS NAKAS

THE CRUSIBLE

Rugpjūčio 9 ir 10 vėl buvau Kanados Stratfordo festivalyje. Rugpjūčio 9 mačiau du veikalus, o rugpjūčio 10 — vieną. Čia mano išpūdžiai chronologine tvarka.

Tai Arthur'o Miller'o drama, sukurta 1953 metais, senatoriaus McCarthy raganų medžioklės laikais. Apdovanota premijomis, dažnai vaidinama Amerikoje ir kituose laisvojo pasaulio kraštuose. Ar ir kada vaidinta komunistiniuose kraštuose, aš nežinau. Jeigu taip, tai reiktų stebėtis ir džiaugtis. Drama vaizduoja 1692 metų įvykius Salem, Massachusets. Tuomet raganų medžioklėje buvo surinkta kelios dešimtys "su šėtonu susidėjusių" žmonių, daugiausia moterų, ir 19 iš jų pakarta. Žodis *crusible*, šalia kitų reikšmių, reiškia sunkų bandymą, bandymą ugnimi, vokiškai Feuerprobe, nes teisiamieji "raganos" ir "raganiai" būdavo žiauriai kankinami.

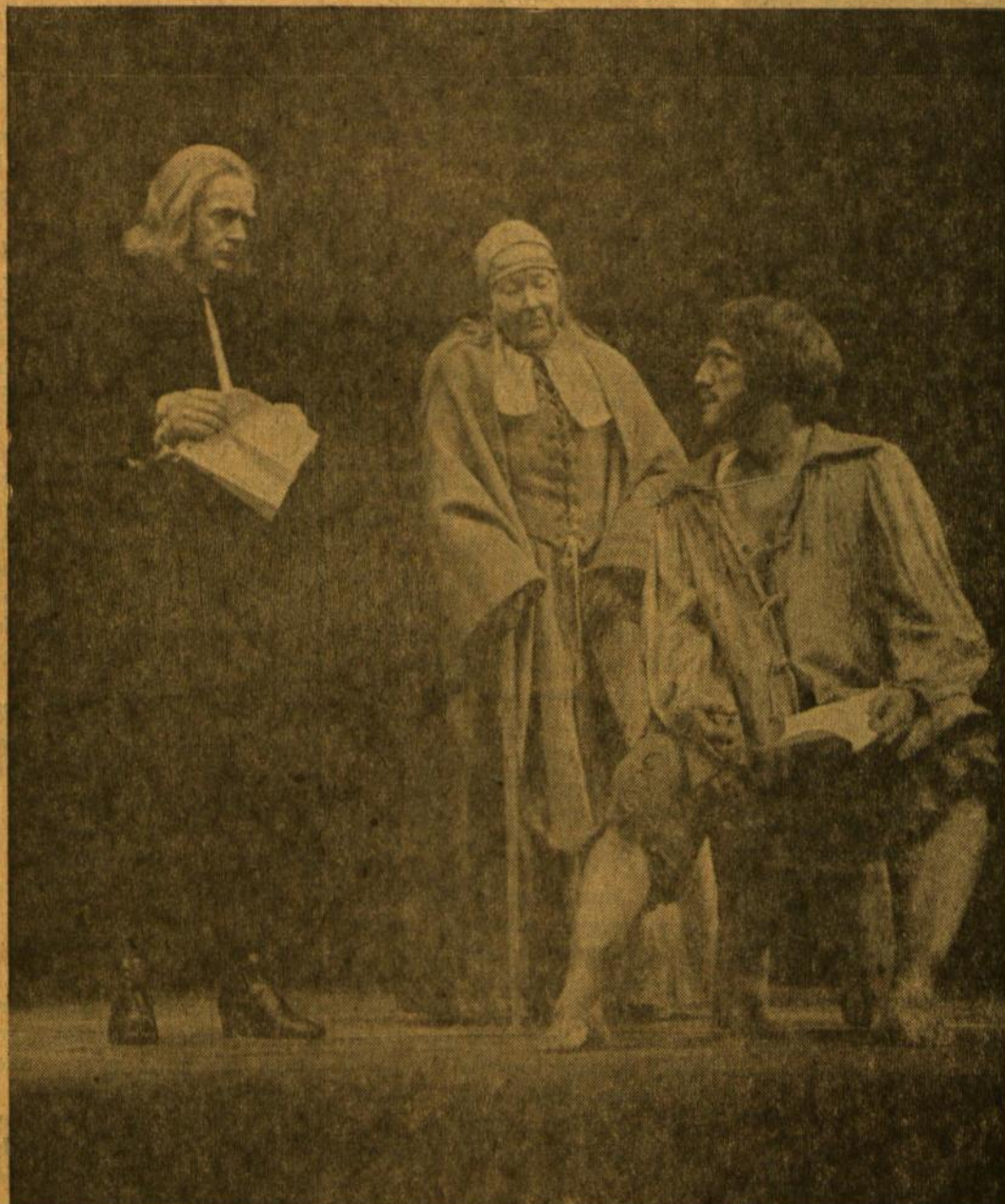
THE CRUCIBLE vadinama Avon teatre, tradicinėje scenoje prisilaikant autoriaus nurodyto scenovaizdžio. Prasideda kunigo Samuelio Parris namuose, miegamajame, keista jo paauklės dukrelės Betty Parris (Denise Baillargeon) liga. Mergaitė guli kaip negyva, nepažadinama. Kunigas Parris (Douglas Chamberlain) ima tardyti dukterėčią Abigail Williams (Gale Garnett) ir negręžę Titubą (Odetta). Paaiškėja, jog vakarykščiai Tituba buvo išsi-vedusi į mišką būrį paauklių mergaičių, kad ten jos šoko nuogos, gėrė vištos kraują, dalyvavo neišskiamie Titubos ritualuose mirusių vaikų sieloms išsausti. Į kunigo namus ateina Ann Putnam (Mia Anderson) ir jos vyras Thomas Putnam (Max Helpmann) ir skundžiasi, kad jų septyni neįkūnyti kūdikiai tikriausiai mirę raganos noru. Tokia ragana galėjo būti tik kūdikų priėmėja ir apylinkės geradarė, šventa moteris Rebecca Nurse (Sheila Haney). Visokiom raganavimu nesąmonėm labai skeptiškas John Proctor (Stephen Macht) užtaria Rebecą, jis greit tampa centrine dramos figūra. Mat, kai jo žmona Elizabeth Proctor (Martha Henry) ilgai sergo, Abigail Williams, tarnaitė, buvo jo sugulove, o aferaai paaiškėjus, Elizabeth'os išvyta. John Proctor su buvusia meiluže nebenori turėti nieko bendro, tad Abigail trokšta Elizabeth'ą sunaikinti. Abigail lieka pagrindine kaltintoja, kai teismas ima ieškoti vis daugiau ir daugiau aukų. Teisme apkaltinama ne tik Elizabeth, bet ir pats John Proctor. Ji nuo mirties išsigelbsti tik todėl, kad buvo nėščia. John Proctor, parašęs ir jau pasirašęs prisipažinimą, jog bendravo su šėtonu, vis dėlto jį suplėšo, ir jis bus pakartas.

Ivardijau keletą ryškesnių veikėjų ir skliausteliuose pažymėjau, kas juos vaidina. Bet tai dar ne visi. Labai didelį vaidmenį atliko Mary Warren (Marti Maraden). Per ją buvo atskleista abiejų Proctor'ių drama. Kunigas John Hale (Eric Donkin) stovėjo kryžkelėje tarp fanatiškų kaltintojų ir atkakliai besiginančių kaltinamųjų. Žiaurus, fanatiškas vicegubernatorius Danforth (Douglas Rain), ejęs vyriausio teisėjo pareigas, savo klausimais žiūrovams stingdė kraują. Ryškus buvo senukas Giles Corey (Richard Whelan), teisybės ieškodamas ir apie teisę daug išmanydamas slūfines Danforth'ą.

Kalbant apie aktorius, nereikia nė aiškinti, jog Stephen Macht buvo pats ryškiausias ir įdomiausias. O reikėjo jam sukurti žmogų su keliais charakterio atšvaitais. John Proctor — vyriškas, užsigrūdinęs ūkininkas. John Proctor — jaunas, žavios mergaitės meilužis, kai žmona nepasiekiamas. John Proctor —

dar dvigubai daugiau likimas. Prisi- pažink, prisipažink, prisipažink! Ką? Ar buvai kapitalistų ir nacio- nalistų agentas?! Ar norėjai nuvers- ti sovietinę valdžią?! Prisiipažink! Salem fanatiški teisėjai turėjo dau- giau logikos, nes vertė gelbėti sielą. Ką gi išsigelbėjimui siūlo raudono- sios imperijos inkvizitoriai? Nieko. Absoliučiai nieko. Arba dvidešimt penkeri metai vegetavimo dvokian- čiuose kalėjimuose, arba kulka į pa- kaušį. Ak, žinoma, koks ir mekar- tizmas. Bet tai tik švelnutė reak- cija prieš tuos, kurie siekia paversti raganom visą pasaulį ir jį sunaikinti.

THE CRUCIBLE turėtų visi perskaityti ir pamatyti scenoje. Tik šiuos išpūdžius perskaitęs, vargu ar kas dar į Stratfordą suspė- tų. Nepaisant Arthur'o Miller'o in- tencijų ir tendencijų, šia klasiška ir iki gelmių supurtancia drama jis spiovė į veidą ne tik buvusiems, o ir

Scena iš Arthuro Millerio dramos "The Crucible", pastatytos šią vasarą Stratfordo (Kanadoje) festivalyje. Iš kairės į dešinę: Douglas Rain vyriausio teisėjo vaidmenyje, Sheila Haney (Rebecca Nurse) ir Stephen Macht (John Proctor). Nuotr. Robert C. Ragsdale

William Shakespeare'o "Measure for Measure" Stratfordo (Kanadoje) festi- valy. William Hutt (Vienos kunigaikštis) ir Martha Henry (Isabella). Nuotr. Robert C. Ragsdale

O laikas bėga...

Bernardas Brazdžionis

O LAIKAS BĖGA...

"O laikas bėga..." pasakytų
Koks liūdno veido poeta...
Tame laike žmogus pakito,
Tik nepakito planeta,

Kur mūsų gimta, kur gyventa
Su vyliais ir su vilimimi,
Kur eidamas į kitą krantą
Vis praėjies pasilgt imi.

Praeina metai ir reumatai,
Gal ateities nebematys
Rytoj, kas šiandien ją dar mato,
Tik nepraeina praėjies.

Su ja gyvename ir mirštam
Šioje planetoj nelemtoj,
Kas vakar — menam, bet užmirštam
Kas mūsų laukia toj rytoj..

O laikas bėga... Makrokosmuos
Surasim skrydžius ir kelius
Ir rudenys derlingi, dosnūs
Pakeis pavasarius žalius.

Pakeis poeto liūdną veidą,
Pakeis jo plunksnas ir sparnus.
O jis po praeitį vis braidu,
Tartum Ikaras atsainus.

Man ramybę dovanojai,
Pilkas rudenio dangau,
Ošė marios, ošė gojai,
Jų klausiau — nepavargau.

Iš tų marių siela sėmė
Gilią paslaptį gelmių,
Iš ošimo (laimė lėmė!..)
Amžių išmintį semiu.

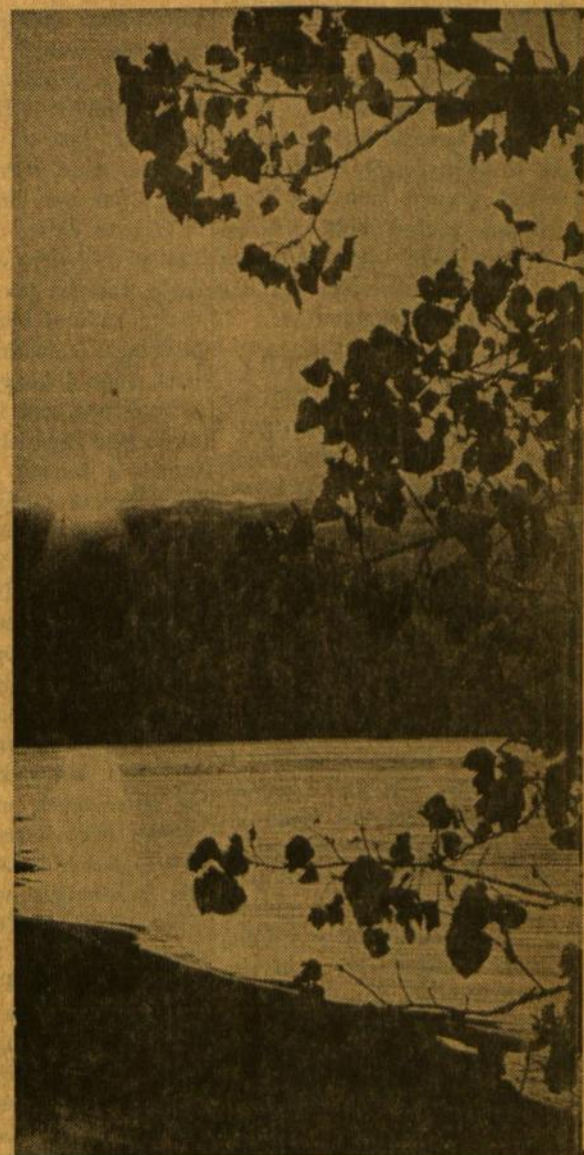
UŽMIRSTAM POETUI

Kam reikalingas tas pasaulis,
Kurį tu rimuose kuri,
Kam rūmai tie, tos angos, aulės
Ir veidrodžiai atžagari?..
Kam?
Kam reikalingi tavo žodžiai,
Išprovokuoti nebūties,
Kai sausos lūpos gauda godžiai
Betikslį vandenį vilties?..
Kam?

Tik atsakys dienų hebalsis
Sietynas, tik naktų tamsa,
Kai antifonų rytui melsis
Dievotai visata visa.

Tik!..
Tik niekas niekad niekur nieko
Tau rymant rimuos negirdės
Kaip pažado Melchizadėko,
Kaip aimanų kitos žvaigždės.
Tik!..

I gilų gyvenimo srautą
Brendi ir brendi, o širdie,
Iš tolių žmogus astronautas
Tau moja, tarytum sudie..

Nuotr. K. Ambrozaičio

Aplinkui — šešėliai, šešėliai,
Naktis susivijus dvejoj..
Pakelk alis valandėlei
Aukštų stratosferų dangop —

Ir žemę iš tolių išvydęs,
Suprasi, kad niekas esi
Cheopsų visų piramidės
Ir aukso kalnų spindesys..

Suprasi, jei būtumei gimęs
Nežinoma lauko žole —
Gyvenimas būtų žengimas
Pavasario pieva žalia.

Gyvenimą šį nugyvenęs
Šiais metais, žaliuotum kitais
Ir gertum gyvybę verdenės
Su sikamoras aukštais.

Vilioja mus kiti krantai
ir nelankytos šalys,
Kaip ahasverai einame,
ir ilgesio pilna
Širdis sustojus stebisi,
ir ilgesys sušalęs
Apkrinta žemę kaip ankstyvo
rudenio šalna.

O po šalna pavasariai
kaip gervės atsišaukia,
O po šalna lelijos žydi
ir šventai tiki,
Kad tik tenai, kad tik toli
svajota laimė laukia,
Ir tom pačiom akim juokies
ir tom pačiom verki.

Vista, California

lo, kad dovanotų broliui gyvybę. Angelo sutinka su sąlyga, jei ji jam paaus savo nekaltybę. Isabella iš karto griežtai atsisako, net ir brolio maldaujama. Tik paties persi- rengusio kunigaikščio įkalbėta, ji su- tinka dalyvauti Angelo apgavime: pirmą jį susitaria naktį pas Angelo

ateiti, o gavusi raktą, pasiunčia bu- nigaikštis sugrįžta į valdžią. Angelo Nors ir "švariai" apgautas, nors ir manydamas Isabellą laimėjęs, An- gelo vis tiek įsako nukirsti Claudio rengusio kunigaikščio įkalbėta, ji su- tinka dalyvauti Angelo apgavime: pirmą jį susitaria naktį pas Angelo

(Nukelta į 4 pusl.)

STRATFORDO FESTIVALIO ĮSPŪDŽIAI

(Atkelta iš 3 pusl.)

sirengusiam kunigaikščiui prikaltė jo apie jį patį, turės vesti jo seniai suvedžiotą paleistuvę. Kunigaikštis, žinoma, sau pasilieka Isabella, kuri, dar gerokai pagalvojusi, paskutinėje scenoje nusimeta vienuolišką galvos gaubtuvą.

Toks dvidešimt septinto Shakespeare'o veikalo turinys. Tai labai sunki, tamsi komedija, pilna seksualumo ir dviprasmybių, kurios tik antraeiliai aktorai besugeba žiūrėti šiek tiek pralinksminti. Vos ne vos išvengė kelių (gyvų) galvų nurentimo, Shakespeare'as čia dar galėjo palikti komedijos statusą.

MEASURE FOR MEASURE du kartu kanadiškame Stratforde buvo statyta anksčiau, bet man neteko matyti. Galui tik įsivaizduoti, kaip ankstesni režisieriai šią komediją publikai pristatė. Spėjau, kad buvo išlaikytas ankstyvųjų ar vėlyvųjų viduramžių stilius, kaip ir visiems kitiems Shakespeare'o veikalams iki šio pavasario.

O ką padarė Robin Phillips?

Scenoje regime šio šimtmečio pradžios Austro - Vengrijos didikus ir jų pavaldinius. Trumpai kirptus, švariai skustus (išskyrus vieną kitą dailia barzdele), skrupulingai išlygintom eilutėm, blizgančiais pusbačiais, kai kurie net su getrais. Daug dailių, austriškai - vokiškų uniformų. Kunigaikštis išvyks, uniformuotas Angelo sumuštu kulnėmis ir pagarbiai vokiškai nusilenkia. Vėliau, kai sugrįžta, ir kunigaikštis uniformuotas, su kardu, su medaliais. Ir čia visi rūko cigaretes. O Isabella, greitutė, lieknutė, baltu vienuolės uniformu dėvi akinius.

Aktorai? Vincentio vaidina William Hutt. Tai viena didžiausių Stratfordo asmenybių. Jam tinka visos svarbios rolės, tinka čia būti ir kunigaikščiu. Angelo - Brian Bedford. Prieš dvi savaites aš jį mačiau Twelfth Night Malvolio rolėje ir baisiai susižavėjau. Spaudos kritikai jį kelia į padanges ir sako, kad tai geriausias šio sezono aktorius Stratfordo festivalyje. Kaip Malvolio, tikrai, jis ir man buvo geriausias. Bet gi čia, MEASURE FOR MEASURE, visi kitaip nugrimuota, be ūsu, puritonikos barzdos ir ilgų plaukų, nė į programą nepažvelgęs, aš vėl atpažinau Malvolio. Iš gestų! Iš dešinės rankos kilnojimo prie lūpų, prie akių, iš kalbėjimosi su publika, net iš balso. Jei nebūčiau matęs Malvolio, gal Angelo man būtų pats didžiausias. Dabar — negaliu padėti...

Kas kita su Martha Henry. Elizabeth Proctor palikau prieš keturias valandas kalėjime, skarmaluota, o dabar jau regėjau labai skirtingą, švarią, nekaltą, kad ir nelabai šiltą vienuolę Isabella. Taip, čia jau buvo kita Martha Henry. Ir visiškai kitas, visai naujas Stephen Macht, čia labai jaunas, mirti bijas, nes nežina, kas po mirties laukia. Claudio. Trumpoje Marianos rolėje Kathleen Widdoes sužibėjo tikru deimantu. Vėl gerą įspūdį paliko Richard Monette, vaidinęs liežuviu nevaldantį, cinšiką Lucio. Tai svarbiausias ir man į akis daugiausia kritę aktorai. Jei iš 21 aktorius tik kelis atskirai tepaminėjau, nereikia, jog kiti labai mažai prie spektaklio garbės teprisidėjo. Ne. Stratforde nėra blogų aktorių. Tik dauguma sutartinai vaidina taip, kad keltų jų kolegų išryškintų dramaturgo ar režisieriaus idėjas, o patys liktų mažai tepastebėti.

Sulaukusi nepaprastai palankios kritikos, MEASURE FOR MEASURE komedija į Stratfordą grįš sekantį vasarą. Apie tai festivalio vadovybė jau dabar paskelbė.

THE TWO GENTLEMEN OF VERONA

Apstulbę žiūrėjome į PAINIAVŲ KOMEDIJĄ (The Comedy of Errors) Amerikos laukiausios vakaruose. Apie tai rašiau šio dienraščio rugpjūčio 9 laidoje. Dar labiau

stulbino Avon teatro scenoje pastatyta THE TWO GENTLEMEN OF VERONA (jei norite, galiu liepti jį DU VERONOS PONALICIAI) komedija. Stulbino, žinoma, ne pats William'o Shakespeare'o veikalas, nors jis ir vienas pačių silpniausių, netolgiausių, dirbtina intriga sulipdytas, labai keistos atomazgos. Stulbino supermodernus Robin Phillips ir David Toguri pastatymas! Apie tai kiek vėliau. Kad lengviau apie pastatymą būtų šnekėti, pirma apie turinį.

Veronos didiko Antonio sūnus Proteus įsimylėjo vietinę mergaitę Juliją, rašinėja jai sonetus, prisiekinėja amžinai būti jos. Tuo tarpu jo draugas Valentinas, išvykęs į Milaną, stoja į kunigaikščio tarnybą. Manydamas, kad Proteus Veronoje nieko gero nepasieks, jį tėvas irgi išsiunčia į Milaną, pas kunigaikštį. Ten Proteus randa gražią kunigaikščio dukterį Silviją, apie kurią sukasi jo draugas Valentinas ir vietinis turtuolis, nelabai protingas Thurio. Silvija norėtų Valentino, bet tėvas verčia pamilti Thurio. Proteus iš pirmo žvilgsnio Silviją pamilsta ir ima pinti intrigas abiem konkurentais atskirti. Pirmiausia iškundžia kunigaikščiu Valentiną. Šis išstremiamas, miške susitinka plėšikų būrį, jiems pasigiria nebūtais žygiais ir išrenkamas vadu. Julija, persirengusi vyru, atkeliauja į Milaną ir tapusi Proteaus pažu, stebi jo melinimą Silvijai, kuri juo visai nesidomi. Padėdama didiko Eglamouro, Silvija pabėga iš pilies, pasiekia mišką, sugaunama plėšikų, bet dar nespėjus pristatyti vadui, pavejama tėvo kunigaikščio, Proteaus ir visos dvoro svitos. Proteus besirengiant prievartauti, Silvija Valentino išvaduoja. Maždaug viename dramos puslapyje įvyksta neregėti stebuklai: draugas atleidžia draugui, kunigaikštis atiduoda Silviją Valentinui, Proteus myli ir ves Juliją, plėšikams suteikiama amnestija, o Thurio pasitraukia.

Robin Phillips pastatyme štai ką matome. Valentinas (Stephen Russell) ir Proteus (Nicholas Pennell) scenoje žaidžia sviediniu. Pirmasis trumpom kelnaitėm ir lengvais marškinukais, o antrasis nors ilgom kelnėm, bet irgi sportiškai apsirengęs. Tai maždaug 1960-ųjų metų studentukai. Kurį laiką jie daužosi po sceną, eina intymių, bučinių ir lūpas atsivėikina, vis Proteus kalbant apie Julijos meilę. Paskui scenoje matome vienmarškinę Juliją (Mia Anderson), o jos tarnaitė Lucetta (Gale Garnett) kuriam laikui nusimetė chalata ir gražų kūną rodo jau tik bikiuotą. Didikas Antonio (Graeme Campbell) į sceną ateina su cigaru rankoje ir su habolo stikline kitoje, solidžiu, storu chalatu apvilkęs. Keletai statistų šimtuojant sauliniams prie vandens baseino, chalata nusirengia ir maudymosi kelnaitėse vaikščiodamas po sceną, su tarnu diskutuoja Proteus išsintūmą į Milaną. Speed (Bernard Hopkins), Valentino tarnas "skuba" pas savo poną. Iš Veronos į Milaną vienintelis keltas — jūros keltas. Tai ir atskuba jis į sceną... dviratį (moterišką!) veddamas, su kuprinėle ant pečių.

Milane Thurio (J. Kenneth Campbell), tik maudymosi kelnaitėm mūvį, išskirtinų muskulų atleistas. Kunigaikštis sportiškai, bet padoriai apsirengęs, irgi cigarą rūko irgi gerimą rankoje laiko, tik jau ne stikliniame inde, o sidabriname puoduke. Jis dėvi tamsius saulės akinius. Sulaukiamie kunigaikštytės Silvijos. Su būreliu palydovų — cirko akrobatų, jį į sceną įvirsta, įsuka akrobatišku ratu, ant rankų ir kojų riedinama (amerikietišku cirkų terminu — cartwheel; lietuviškos pavadinimo nežinau). Šilkai tik plazda, mirga, o ji Silvija (Jackie Burroughs) tik krykščia, juokiasi. Ji labai flirtiškai nusiteikusi ir kokuotuoja su kiekvienu pasitaikiusiu vyru. Festivalio leidiny pažymėta, jog ji dar niekada vyro nebučiuota...

Aktorai ir statistai retkarčiais sušoka, kolgi išraiškos šoka. Užkulis suos grojami romantiški slageriai. Kaip visuose Shakespeare'o veika-

William'o Shakespeare'o "The Two Gentlemen of Verona" sieminiame Stratfordo (Kanado) festivalyje. Jackie Burroughs (Silvija) ir Stephen Russell (Valentine). Nuotr. Robert C. Ragsdale

„Iš po nuolaužų“ — nauja rusų disidentų deklaracija

JURGIS GLIAUDA

Programinio rusų disidentų straipsnių rinkinio pavadinimo "Iz pod glyb", gal būt, tiksliausias vertimas būtų "Iš po nuolaužų". Rusiškasis "Glyb" nereikia, kaip angliškai jau daug kur nusakytą "rock" arba "ruin". "Glyba" angliškai tiksliau skamba "block of...", "lump". Tai yra grubiai nulaužta, atskirta visumos dalis. Lietuviškas atitinkmuo "nuolauža" tiksliausiai perteikia skaitytojų lietuviui aptariamo rinkinio pavadinimo specifiką. Čia dalis simboliškos, alegorijos dvelkmė, knygos pobūdžio atskleidimas, ir prisimena 1945 metais, man tada Šveicarijoje gyvenant, gautas Berlyno leidinys, kuriame buvo rašoma apie, tuoj pat gatvės mūšiams nutilus, ten atidarytą kabaretą, kuriam duotas daugiaprasmiškas pavadinimas "Ueberlebende". Tada šveicarai buvo pagavę to kabareto pavadinimą, kuris teigė, jos "Mes išlikome". Ši kabareto pavadinimą laikė taikos ir gerio triumfu. Blogis nugalėtas, Berlyno griuvėsiuo-

luose, kartais prasiveržia gilūs ir poetiški žodžiai, šiuo atveju dažniausiai iš Valentino lūpų. Tuomet visi kiek surimėja. Bet juos greitai paskandina Speed'o pamaivos, arba Proteus tarno Launce (Eric Donkin) pašnekėsiai su žuniuku Crab'u, gerai treniruotu ir prie scenos pripratusiu.

Dekoracijų, išskyrus nežinia ką reikšiančią platformą scenos vidury, jokių. Tik dešinėje pusėje balkono lenta, ant kurios kartkartėmis turi užlįpti Silvija. Ak, atspiraus, dekoracijų buvo keletą minučių apie veikalo vidurį ir gale. Tai miškas, kuriame įvyko staigi, neįtikėtina atomazga. Žiūrovams besistebint, "miškas" per kokias penkias sekundes nusileido iš palubių virvių pavide. Visoje scenoje! Jas siūbavo dirbtinės vėjas. Geresnio miško įsivaizduoti negalėjau. Nusileido, ten atvaidinas pasikėlė, gale spektaklio ir vėl nusileido. Kaip niekur nieko.

Ką dar beturėčiau pridėti? Ne-

ko ir nesiūloma. Rinkinys skirtas svarstyboms. Knyga sulaukė nepaprasto dėmesio rusų periodikoje. Knygos vertimas pasirodė anglų kalba, kas svarstybių vienkalybi uždarumą padarė atvira kaip kabinetiniams "sovietologams" bei "disidentologams", taip lygiai plačiausiai masei kitų rusų disidentijos prigimtį nagrinėjančių individų.

Šio rinkinio prigimtis, jo programiškumą, dalinai ir jo akademiškumą, jo definicijų atsargumą, o kartu jo susilietimą su nūdienu, pro santūrumą prasiveržiantį uoleminį karštį, vertintojai palygina su senu, panašios struktūros straipsnių rinkiniu. Tai rinkinys, vardu "Vechy" ("Gairės") pasirodė carinėje Rusijoje, sulaukė antros laidos 1909 metais. Šiame leidinyje rasė rusų mastančios inteligentijos atstovai, kurių keli vėliau. N. Berdiajevas, S. Bulgakovas, P. Struve) tapo žinomi Europai savo filosofiniais ir istoriniais darbais. Itin didelę jų įtaką juto rusų visuomenė. "Vechy" nustatė rusų inteligentijos turinį. Diagnozė buvo apmaudi, bevaltiška. Rusų inteligentijos fatalizmas, nihilizmas, negatyvizmas, patriotizmo nesuvokimas "Vechy" tiesiog brutaliai parodė rusų tautai. Rinkinio autoriai mėgino nustatyti prognozę: revoliucijai artėjant, rusų inteligentija nesugebės revoliucijai vadovauti ir laisvės savo šalies nepašauks. Dėl šios prognozės, kurią autoriai pareiškė Imperijai dar esant visagalinčiai, "Vechy" tapo savotiška apokalipse, išprašavusia 1917 ir 1918 metų įvykius.

"Iš po nuolaužų" rinkinį kūrė vertintojai vadindami "Naujos gairės" (Novyje vechy). Tuo suteikiama "Iš po nuolaužų" rinkiniui ne tik dabarties, bet ir ateities rikiavimo, prognozės, socialinio bei politinio vystymosi pramatymo galia. Šita mes, lietuviai, suprantame, ir prieš karą, ir išėjimoje, mes turėjome ir turime reikšmingą, deklaratyvių rinkinių, lyg sutelkinių smegenų tresto nuoveikius. Knygos dienos bėgyje atrodo terorizavimais, joms netgi prikišama konkretumų stoka, bet bėgantį laiką tampa palankus tokiam leidiniui, kaip saulė palanki ir gaivanga vis stiprėjančiam daigui.

Rinkinyje "Iš po nuolaužų", net kelių autorių rašte (A. Solženicinas, I. Safarevičius) pabrėžtas visiškas atsietimasis nuo socializmo. Tai kaip ir nauja gaidė rusų disidentų pasaulyje. Ieš-

ko ir nesiūloma. Rinkinys skirtas svarstyboms. Knyga sulaukė nepaprasto dėmesio rusų periodikoje. Knygos vertimas pasirodė anglų kalba, kas svarstybių vienkalybi uždarumą padarė atvira kaip kabinetiniams "sovietologams" bei "disidentologams", taip lygiai plačiausiai masei kitų rusų disidentijos prigimtį nagrinėjančių individų.

Šio rinkinio prigimtis, jo programiškumą, dalinai ir jo akademiškumą, jo definicijų atsargumą, o kartu jo susilietimą su nūdienu, pro santūrumą prasiveržiantį uoleminį karštį, vertintojai palygina su senu, panašios struktūros straipsnių rinkiniu. Tai rinkinys, vardu "Vechy" ("Gairės") pasirodė carinėje Rusijoje, sulaukė antros laidos 1909 metais. Šiame leidinyje rasė rusų mastančios inteligentijos atstovai, kurių keli vėliau. N. Berdiajevas, S. Bulgakovas, P. Struve) tapo žinomi Europai savo filosofiniais ir istoriniais darbais. Itin didelę jų įtaką juto rusų visuomenė. "Vechy" nustatė rusų inteligentijos turinį. Diagnozė buvo apmaudi, bevaltiška. Rusų inteligentijos fatalizmas, nihilizmas, negatyvizmas, patriotizmo nesuvokimas "Vechy" tiesiog brutaliai parodė rusų tautai. Rinkinio autoriai mėgino nustatyti prognozę: revoliucijai artėjant, rusų inteligentija nesugebės revoliucijai vadovauti ir laisvės savo šalies nepašauks. Dėl šios prognozės, kurią autoriai pareiškė Imperijai dar esant visagalinčiai, "Vechy" tapo savotiška apokalipse, išprašavusia 1917 ir 1918 metų įvykius.

"Iš po nuolaužų" rinkinį kūrė vertintojai vadindami "Naujos gairės" (Novyje vechy). Tuo suteikiama "Iš po nuolaužų" rinkiniui ne tik dabarties, bet ir ateities rikiavimo, prognozės, socialinio bei politinio vystymosi pramatymo galia. Šita mes, lietuviai, suprantame, ir prieš karą, ir išėjimoje, mes turėjome ir turime reikšmingą, deklaratyvių rinkinių, lyg sutelkinių smegenų tresto nuoveikius. Knygos dienos bėgyje atrodo terorizavimais, joms netgi prikišama konkretumų stoka, bet bėgantį laiką tampa palankus tokiam leidiniui, kaip saulė palanki ir gaivanga vis stiprėjančiam daigui.

Rinkinyje "Iš po nuolaužų", net kelių autorių rašte (A. Solženicinas, I. Safarevičius) pabrėžtas visiškas atsietimasis nuo socializmo. Tai kaip ir nauja gaidė rusų disidentų pasaulyje. Ie-

ko ir nesiūloma. Rinkinys skirtas svarstyboms. Knyga sulaukė nepaprasto dėmesio rusų periodikoje. Knygos vertimas pasirodė anglų kalba, kas svarstybių vienkalybi uždarumą padarė atvira kaip kabinetiniams "sovietologams" bei "disidentologams", taip lygiai plačiausiai masei kitų rusų disidentijos prigimtį nagrinėjančių individų.

Ką dar beturėčiau pridėti? Ne-

ko ir nesiūloma. Rinkinys skirtas svarstyboms. Knyga sulaukė nepaprasto dėmesio rusų periodikoje. Knygos vertimas pasirodė anglų kalba, kas svarstybių vienkalybi uždarumą padarė atvira kaip kabinetiniams "sovietologams" bei "disidentologams", taip lygiai plačiausiai masei kitų rusų disidentijos prigimtį nagrinėjančių individų.

Šio rinkinio prigimtis, jo programiškumą, dalinai ir jo akademiškumą, jo definicijų atsargumą, o kartu jo susilietimą su nūdienu, pro santūrumą prasiveržiantį uoleminį karštį, vertintojai palygina su senu, panašios struktūros straipsnių rinkiniu. Tai rinkinys, vardu "Vechy" ("Gairės") pasirodė carinėje Rusijoje, sulaukė antros laidos 1909 metais. Šiame leidinyje rasė rusų mastančios inteligentijos atstovai, kurių keli vėliau. N. Berdiajevas, S. Bulgakovas, P. Struve) tapo žinomi Europai savo filosofiniais ir istoriniais darbais. Itin didelę jų įtaką juto rusų visuomenė. "Vechy" nustatė rusų inteligentijos turinį. Diagnozė buvo apmaudi, bevaltiška. Rusų inteligentijos fatalizmas, nihilizmas, negatyvizmas, patriotizmo nesuvokimas "Vechy" tiesiog brutaliai parodė rusų tautai. Rinkinio autoriai mėgino nustatyti prognozę: revoliucijai artėjant, rusų inteligentija nesugebės revoliucijai vadovauti ir laisvės savo šalies nepašauks. Dėl šios prognozės, kurią autoriai pareiškė Imperijai dar esant visagalinčiai, "Vechy" tapo savotiška apokalipse, išprašavusia 1917 ir 1918 metų įvykius.

Šiame leidinyje rasė rusų mastančios inteligentijos atstovai, kurių keli vėliau. N. Berdiajevas, S. Bulgakovas, P. Struve) tapo žinomi Europai savo filosofiniais ir istoriniais darbais. Itin didelę jų įtaką juto rusų visuomenė. "Vechy" nustatė rusų inteligentijos turinį. Diagnozė buvo apmaudi, bevaltiška. Rusų inteligentijos fatalizmas, nihilizmas, negatyvizmas, patriotizmo nesuvokimas "Vechy" tiesiog brutaliai parodė rusų tautai. Rinkinio autoriai mėgino nustatyti prognozę: revoliucijai artėjant, rusų inteligentija nesugebės revoliucijai vadovauti ir laisvės savo šalies nepašauks. Dėl šios prognozės, kurią autoriai pareiškė Imperijai dar esant visagalinčiai, "Vechy" tapo savotiška apokalipse, išprašavusia 1917 ir 1918 metų įvykius.

Šiame leidinyje rasė rusų mastančios inteligentijos atstovai, kurių keli vėliau. N. Berdiajevas, S. Bulgakovas, P. Struve) tapo žinomi Europai savo filosofiniais ir istoriniais darbais. Itin didelę jų įtaką juto rusų visuomenė. "Vechy" nustatė rusų inteligentijos turinį. Diagnozė buvo apmaudi, bevaltiška. Rusų inteligentijos fatalizmas, nihilizmas, negatyvizmas, patriotizmo nesuvokimas "Vechy" tiesiog brutaliai parodė rusų tautai. Rinkinio autoriai mėgino nustatyti prognozę: revoliucijai artėjant, rusų inteligentija nesugebės revoliucijai vadovauti ir laisvės savo šalies nepašauks. Dėl šios prognozės, kurią autoriai pareiškė Imperijai dar esant visagalinčiai, "Vechy" tapo savotiška apokalipse, išprašavusia 1917 ir 1918 metų įvykius.

Šiame leidinyje rasė rusų mastančios inteligentijos atstovai, kurių keli vėliau. N. Berdiajevas, S. Bulgakovas, P. Struve) tapo žinomi Europai savo filosofiniais ir istoriniais darbais. Itin didelę jų įtaką juto rusų visuomenė. "Vechy" nustatė rusų inteligentijos turinį. Diagnozė buvo apmaudi, bevaltiška. Rusų inteligentijos fatalizmas, nihilizmas, negatyvizmas, patriotizmo nesuvokimas "Vechy" tiesiog brutaliai parodė rusų tautai. Rinkinio autoriai mėgino nustatyti prognozę: revoliucijai artėjant, rusų inteligentija nesugebės revoliucijai vadovauti ir laisvės savo šalies nepašauks. Dėl šios prognozės, kurią autoriai pareiškė Imperijai dar esant visagalinčiai, "Vechy" tapo savotiška apokalipse, išprašavusia 1917 ir 1918 metų įvykius.

(Nukelta į 5 pusl.)

Philomena sako:

-KAS NETAUPO ATEKIAL, TAS NESIRUOŠIA ŠVIESESNIAM IR TINKAMESNIAM GYVENIMUL

CHICAGO SAVINGS MOKA ANT PAPRASTŲ KNYGUCIŲ 5.25%
\$1,000 įdėti vienam mėnams duos 6.5%
\$1,000 įdėti 4 mėnams duos 7.5%
\$1,000 įdėti 6 mėnams duos 7.75%

Nuosiminti priskaitomi kas dieną, išmokami kas trys mėnesiai. Kiekvienas taupytojas yra apdraustas iki \$40,000 per Federalinės Valdžios Apdraudą F. S. L. I. C.

CHICAGO ****

savings and loan association

6245 south western avenue 476-7575

Kultūrinė kronika

**SANTAROS - SVIESOS
FEDERACIJOS 22-o SUVA-
ŽIAVIMO, IVYKSTANČIO
S. M. RUGSEJO MEN 4-7
DIENOMIS TABOR FARM,
SODU, MICHIGAN**

PROGRAMA

KETVIRTADIENIS, rugsėjo 4 d.

2 val. p. p. — Pašnekesys su
Liudu Dovydeniu. Praveda Algir-
das T. Antanaitis.

8 val. v. — Romas Šlečas,
"Lietuviškų media koalicija".

PENKTADIENIS, rugsėjo 5 d.

10 v. r. Vytautas Kavolis, "Pats
ir asmuo, gahta ir kultūra".

2 val. p. p. — Vaclovas Sev-
rukas, "Koližija ir atradimai".

4 val. p. p. — Simpoziumas
"Dabartinis lietuvių jaunimo vei-
das. Moderatorius — Mindaugas
Pleškys. Dalyvauja: Emilija
Pakštaitė, Danguolė Kvilytė,
Algis Avižienis ir kiti.

8 val. v. — Marija Gimbutie-
nė, "Senosios Europos religija ir
moters vaidmuo".

ŠEŠTADIENIS, rugsėjo 6 d.

10 val. r. — Jurgis Blekaitis,
"Apie Radauską — žmogų ir po-
etą".

11 val. r. — Walters Nollen-
dorfs, "Remarks on Current
Trends in Latvian Literature".

2 val. p. p. — Pavel Litvinov,
"The Movement for Human
Rights in the USSR".

4 val. p. p. — Simpoziumas
"Ko Lietuva laukia iš šiešvijos?"
Dalyvauja: Zenonas Rekašius,
Vincas Rastenis, Vaclovas Sev-
rukas ir kiti.

Organizacinis posėdis.

8 val. v. — Literatūros vaka-
ras. Dalyvauja: Živilė Bilalaitė,
Jurgis Blekaitis, Liudas Dovyde-
nas, Eglė Juodvalkytė, Marius
Katiliskis, Kostas Ostrauskas,
Austė Pečiuraitė, Liūnė Sutema
ir Rimas Vėžys.

SEKMADIENIS, rugsėjo 7 d.

10 val. r. — Rimvydas Šilba-
joris, "Humoristinės ir estetiš-
kos distancijos Radausko kūryboje".

Suvažiavimo metu vyks Austės
Pečiuraitės meno darbų paroda.
Veiks spaudos kioskas.

PENKMETIS BE RADAUSKO

Vienas iš pirmiausių mūsų
poezijos formos meistrų Henri-
kas Radauskas yra miręs 1970 m.
rugs. 27 d., taigi jau penkeri me-
tai kai jo mūsų tarpe nebėra,
nors pasilieka taip gyva jo poezi-
ja, švytinti iš rinkinių: Fonta-
nas, Strėlė danguje, Žiemos dai-
na, Eilėraščiai, Žaibai ir vėjai.
Poezijoje aukštos klasės estetas,
jis taigiai paliko nemažai beletris-
tikos ir poezijos vertimų. Mirė te-
būdamas tik 60 m. Buvo gimęs
Krokuvoje, dirbo Lietuvos ra-
diofone, Kongreso bibliotekoje
Washington, buvo komandi-
ruotas ir į Wiesbadeną, Vokieti-
joje.

**NOBELIO LAUREATAŠ
MAURIAČ**

Jau penkmetis kaip mirė prancū-
zų literatūros pažiba, Nobelio
laureatas Francois Mauriac. Iš-
gyvenęs net 85 m. amžiaus, mirė
1970 m. rugs. 1 d. Prancūzų aka-
demijos narys, jau 1925 m. lai-
mėjęs didžiąją Prancūzų akade-
mijos romano premiją. Po Proust-
to laikomas svarbiausiu naujųjų
laikų prancūzų romanistų. Jo vei-
kaluose ryški meistriška techni-
ka, gilus psichologinis įžvalgū-
mas, poetiniai ir dramatiniai
bruožai. Buvo katalikas, metafiz-
ikas. Jam metafizika buvo realy-
bė. Daug jo veikalų išversta į ki-
tas kalbas. Į lietuvių kalbą iš-
versta: Gyvačių liudas, Jėzaus gy-
venimas, Ugnies upė, Gimdytoja.

Nauji leidiniai

• **MEDICINA, 1975 m. Nr. 2.** Pasaulio lietuvių gydytojų są-
jungos žurnalas. Išleista trys kar-
tus metuose. Vyr. redaktorius —
Kazys Pemkus, M.D., 1022 Beau
Brummel Drive, Sleepy Hollow,
Ill. 60118. Redaktoriui talkina
gausi gydytojų, kalbininkų ir dai-
lininkų redakcinė kolegija. Admi-
nistruoja L. Dargienė, 10326
Kipling St., Westchester, Ill. 60153.
Metinė žurnalo prenume-
rata 10 dol. Čekius rašyti "Me-
dicina".

Naujas "Medicinos" numeris
didžiąja savo dalimi skirtas prof.
dr. Petro Avižonio (1875-1939)
prisiminimui ir pastarojo lietuvių
gydytojų suvažiavimo įvairiems
aprašams. Turėdamas šį suvažia-
viavimą galvoj, savo įvadi-
niame straipsnyje redaktoriui, be
kita ko, taip sako: "Suvažiavimai,
kuruose negalioja partiniai ar
pasaulėžiūriniai bilietai, kur as-
meniškos ambicijos paliktos na-
mie, gali blaičiai pažvelgti į esa-
mą padėti. Juose pamatome, kad
ne pasaulėžiūros ir partinės pro-
gramos mus jungia ar skaldo, bet
tik neapvaldytas garbės ir jėgos
troškimas (nors ir per griuvėsi-
sus), tik nesubrendimas pajusti
trepties tikslą ir jos pulsą, tik či-
goniškas bendrų principų supratimas".

Didžiai vertingas yra dr. Jono
Puzino šia spausdinamas raštas:
"Prof. dr. Petras Avižonis — vi-
suomenininkas". Pluoštą atsimi-
nimų apie prof. dr. P. Avižoni
patelėja dr. Pranas J. Bagdas.

Apsčiai žurnalo puslapių už-
pildyta lietuvių gydytojų šakotos
veiklos aprašais, nuotraukomis ir
kt.

• **BOOKS ABROAD, Volume 49, Number 3, Summer 1975.**
An International Literary Quar-
terly. Sponsored The University
of Oklahoma. Editor: Ivar Ivask.
Žurnalo metinė prenumerata 10
dol. Adresas: Books Abroad, 1005
Asp. Ave., Norman, Okla. 73069.

Naujamie žurnalo numeryje
plačiau aptariami 1974 metų
Nobelio literatūros laureatai:
Eyvind Johnson ir Harry Martin-
son. Nemažai puslapių skiriama
amerikiečių - meksikiečių litera-
tūrai. Vilyterėjama ir į šlandie-
nines austrų, olandų, gruzinų,
kirgizų ir kt. literatūras.

120 žurnalo puslapių skirta vi-
so pasaulio literatūrų naujų kny-
gu recenzijoms. Lietuviškųjų
knygų šį kartą recenzuojamos:
Leonido Jacinevičiaus "Keičiu
gyvenimo būdą", Alfonso Nykos
- Niliūno "Vyno stebukas" ir
Vandos Sruogienės redaguota
"Balyš Sruoga mūsų atsimini-
muose". Be to, Birutė Cipliaus-
kaitė recenzuoja kelias ispaniš-
kas knygas ispanų literatūros
skyriuje.

• **A CHRONICLE OF
CURRENT EVENTS.** Journal
of the Human Rights Movement
in the USSR. Numbers 28-31.
Amnesty International Publica-
tions, 53 Theobald's Road, Lon-
don WC1X 8SP England.
Tai žinomo rusų samizdatinio
leidinio keturių numerių, išver-
stų į anglų kalbą, kompleksas.
Leidinyje paruoštas labai gerai
įprasto žurnalinio formato,
su žurnaliniu viršeliu ir vardy-
nu gale, viso 168 psl., iliustru-
tas nuotraukomis. Tiesiog gaila,

Šios vasaros LFB stovykloje, Kennebunkporte, minint M. K. Čiurlionio gimimo 100 metų sukaktį, jo kūrinius skambina pianistas S. Cibas.

Nuotr. V. Maželis

kodėl mes savo Lietuvos Katali-
kų Bažnyčios Kronikos anglisko-
sios versijos nesugebėjome pasau-
liui pristatyti panašaus leidinio
forma, o pasitenkinom tik atskiru
numeriu brošiūriniais, pigiais
pavidalais.

• **KRIVULĖ, 1975 m. liepos
mėn., Nr. 2 (16).** Leidžia Vaka-
rų Europos Lietuvių sialovada.
Redaguoja kun. P. Celiešius,
8939 Bad Woerishofen, Kir-
chenstr. 5, W. Germany.

Leidinyje 32 psl., gausiai ilust-
ruotas nuotraukomis iš Europos
lietuvių sialovadinės ir ekumeni-
nės veiklos. Turinys: Apeigų
Kongregacija dėl naujo Mišlo; Tikėjimo Kongregacija apie kny-
gų aprobavimą; Klausdami mo-
komės: menas ir Biblija; Jaunimo
seminaras. Ekumeninis jaunimo
suvažiavimas; Sukaktuvinkai;
Kronika; vysk. A. Deksnys JAV-
e, Didžioji Britanija, Italija, Vo-
kietija.

• **LAIVAS, 1975 m. rugpjū-
čio mėn. Nr. 8.** Religinio ir tau-
tinio gyvenimo mėnesinis žurna-
las. Leidžia Marijonų vienuolija.
Redaguoja kun. J. Vaškas, MIC.
Metinė prenumerata Amerikoje
ir Kanadoje 4 dol., kitur — 5
dol. Redakcijos ir administracijos
adresas: 4545 W. 63rd St., Chi-
cago, Ill. 60629.

Šiame numeryje pats redakto-

rius rašo apie Marijos dangun
ėmimą, o apie lietuvių kunigą da-
bartyje — prel. L. Tulaba. Duo-
damas taigai lietuvių maldinin-
kų kelionės iš Amerikos į Romą
aprašas. Pasakojimų iš Šv. Rašto
serijoje R. Raslaivičienė toliau
pasakoja apie Juozapo brolių ke-
lionę į Egiptą. Kun. dr. St. Žilys
kalba apie gyvenimo šaltinius, o
kun. J. Prunskis apie lietuvių mi-
sionierių Indijoje — kun. Ed.
Montvilą ir apie naują Amerikos
šventąją. Kaip krikščioniškojo
džiausmo paslaptis reiškėsi
šventųjų gyvenime, pavyzdžiais
aiškina kun. A. Nockūnas, MIC.
Duodama religinio gyvenimo pa-
saulinė kronika.

PERKA JAPONŲ MENĄ

New Yorko Metropolitan mu-
ziejus paskelbė, kad pinks 412 ja-
ponų meno darbų už 5.1 mil.
dolerių.

IS PO NUOLAUŽŲ

(Atkelta iš 4 pusl.)

globa; ėia ir buitinių sąlygų
lengvesnis, parankesnis aprūpini-
mas. Labai sunkus projektas ap-
spręsti, kaip gauti tvarkytis įvai-
rios gentys, paskendusios teritori-
joje, negausios, tikrai po revoliu-
cijos atkutusios į tam tikrą civi-
lizacinį lygmenį. Padėtis labai
panaši į Juodojo kontinento —
Afrikos padėtį. Dabar Afrika pra-
žydo valstybėmis, kurios yra va-
karykšės gentys, įgavusios suve-
renumą savo teritorijose.

Tokio margumo žemėlapis vi-
siškai įmanomas ir dabartinės
Sovietų Sąjungos sienose. Auto-
rius prileidžia, kad valstybinio
kondominijumo padėtis gali būti
atsakymu. Tokia padėtis dabar
įtvirtinta. Tokia padėtis dabar ter-
šia bendra, priverstinė ideologi-
ja. Ateityje, kada ras kito tvar-
kymosi formule, gali būti tesia-
ma daugtautės valstybės konst-
rukcijos evoliucija.

Savaime mums aišku, kad Pa-
baltijo valstybių bei Kaukazo
valstybių į tokių genčių rubrika
dėti negalima. Tai valstybinės
tautos, turinčios savo šaunią is-
toriją, skirtingos savo etnine pri-
gimtimi nuo "bendrarušių", skir-
tingos savo geografinė padėtimi,
savo gyvenimo būdu ir religija.

Tos plačios moralinės predilek-
cijos, kurių apstu šiame rinkiny-
je, kažin kaip provokuoja galvo-
ti, kad pabaltiečiams, bent lie-
tuvams vertėtų išleisti tokio
orientacinio pobūdžio rinkinį.
Tokia deklaracija plačių kalbų
vertimuose parodytų ieškanti-
siems kitataučiams lietuviškos
valstybinės minties orientyrus,
atremtų galimus lengvapediskus
sprendimų klydimus, neleistų nė
galvoti, kad kondominijumo illu-
zijos gali dominti pabaltiečius...

Rinkinys "Is po nuolaužų" yra
šaltai galvojančių rusų disidentų
geopolitinio ir moralpolitinio nu-
sistatymo deklaracija. Tai pastan-
ga pravėdinti pašvinkusią tarp-
tautinės arenos atmosferą. Di-
džiosios demokratijos, Amerikos,
įvėlimas į sangulą su tirnija yra
nusikalstamas veiksmas. Bet kaip
tik demokratija yra bejėgė pri-
stabdyti vykdomosios savo kraš-
to valdžios nusikalstamumą. De-
mokratija atkišo į mus visą savo
silpnębę, menkumą, dardanti
liuksusinių šnekyklų aparatą.
"Gerais norais pragaras grįstas",
tai žodžiai taikomi amerikinei
demokratijai, kur vykdomoji val-
džia gali įvėlti visą kraštą į ne-
laimes.

Todėl tikrai tenka sutikti su

aptariamo rinkinio autoriais, jog
demokratija yra tvarkymosi for-
ma, skaudžiai evoliucionuojanti
į kažką naują, dar nežinomą.
Helsinkio drama parodė, ko ver-
ta šalis, kurios stambiausiame
uoste Laisvės statula kasdien tu-
ri progų apverkti savo krašto nu-
sikaltimus prieš kitų kraštų lais-
vės siekius.

WAGNER and SONS

TYPEWRITERS,
ADDING MACHINES
AND CHECKWRITERS
NAUJOS — NAUDOTOS
Nuomoja, Parduoja, Taiso
Virš 50 metų patikimas jums
patarnavimas
5610 S. Pulaski Rd., Chicago
Phone — 581-4111

MARQUETTE PHOTO SUPPLY

REIKMENYS FOTOGRAFAMS
IR MEGEJAMS

Daug sutaupysite pirkdami ėia
įvairių firmų foto aparatus bei
jų reikmenis. Pasinaudokite pa-
togių planu atidedant pasirink-
tus reikmenis ypatingai progai.
Pilnai užbaigtų foto nuotraukų
aptarnavimas. Atidaryta pirmą.
Ir ketvirtą, vakarais iki 9 val.

3314 West 63rd Street
Tel. PProspect 6-8998

Chicago, Illinois, 60629

**CRANE SAVINGS
AND LOAN ASSOCIATION**

B. R. PIETKIEWICZ, Prez.

2555 West 47th Street Tel. LA 3-1083

PLENTY OF FREE PARKING SPACE

VALANDOS: ŠEŠTAD. 9 v. r. iki 12 v. d. — Trečiad. uždaryta
ANTRAD. ir PENKTAD. — 9 v. r. iki 5 v. vak.
PIRMAD. ir KETVIRTAD. — 9 v. r. iki 5 v. v.

7 3/4 %	6 1/2 %	5 1/4 %
Mokamas už 6 m. certifikatus. Minimum \$1,000	Mokamas už 1 m. certifikatus. Minimum \$1,000	Mokamas už investavimo sąskaitas

PINIGAI ĮNEŠTI IKI 15 D. PELNO NUOSTIMČIUS NUO 1 D.
Dividendai mokami kas 3 mėnesiai.

Papročių ir pažiūrų paminklai yra pastovesni už
medžiagines iškasenas. Tai suprato Ovidijus. Ši tiesa ypač
galioja pasakoms. Jose yra galimi nemažiau sėkmingi
kasinėjimai, negu žemėje.

Vytauto Bagdanavičiaus

KULTORINĖS GELMĖS PASAKOSE
II knyga

yra nuotykinga ekspedicija į proistoriją. 357 psl. Kaina
5 dol. Knyga gaunama Drauge ir pas platintojus. Liet.
Knygos klubo nariams trečdaliu pigiau.

PIGIAUSIA KELIONE Į GIMTĄJĮ KRAŠTĄ
Savaitės EKSORSIJA Lietuvoj
TIK — \$679.00
(lėktuvais, viešbutis, maistas)

Ekskursija išvyksta iš Bostono ir New Yorko
RUGSEJO 25 D. IR SPALIO 16 D.
Dar yra vietų. Vietų skaičius ribotas.

Prie šių grupių galima jungtis ir iš kitų miestų —
Chicago, Clevelando, Detroito, Pittsburgho,
Philadelphijos, Los Angeles ir kitur.

Norintieji gauti daugiau informacijų prašomi
kreiptis į

ALGIRDA MITKŲ,
8 White Oak Road
Newton, Mass. 02168
Tel. (617) 969-1190

arba

Galaxy Tour & Travels
141 Linden Street
Wellesley, Mass. 02181
Tel. (617) 237-5502

Iš kitų miestų galima skambinti Collect dienos
metu Galaxy Tour & Travels arba Algirdui Mitkui po
4 valandos po pietų.

Prašome pasinaudoti šia puikia proga taip pigiai
aplankyti Lietuvą.

5 1/4 % HIGH RATES 7 1/2 %

PAID QUARTERLY AT

BRIGHTON

FEDERAL

SAVINGS AND LOAN ASSOCIATION

HIGHEST RESERVES

4071 ARCHER AVENUE
CHICAGO, ILLINOIS 60632
TEL.: LA 3-8248
(WEST OF CALIFORNIA AVE.)

6 3/4 %

PER ANNUM
PASSBOOK
ACCOUNTS

\$5000 or more
minimum
30 months

6 1/2 %

PER ANNUM
certificates
\$5000 or more
4 year min.

PIGIAUSIA KELIONE Į GIMTĄJĮ KRAŠTĄ

Savaitės EKSORSIJA Lietuvoj

TIK — \$679.00

(lėktuvais, viešbutis, maistas)

Ekskursija išvyksta iš Bostono ir New Yorko

RUGSEJO 25 D. IR SPALIO 16 D.

Dar yra vietų. Vietų skaičius ribotas.

Prie šių grupių galima jungtis ir iš kitų miestų —
Chicago, Clevelando, Detroito, Pittsburgho,
Philadelphijos, Los Angeles ir kitur.

Norintieji gauti daugiau informacijų prašomi
kreiptis į

ALGIRDA MITKŲ,
8 White Oak Road
Newton, Mass. 02168
Tel. (617) 969-1190

arba

Galaxy Tour & Travels
141 Linden Street
Wellesley, Mass. 02181
Tel. (617) 237-5502

Iš kitų miestų galima skambinti Collect dienos
metu Galaxy Tour & Travels arba Algirdui Mitkui po
4 valandos po pietų.

Prašome pasinaudoti šia puikia proga taip pigiai
aplankyti Lietuvą.

Ar Varniai anapus pasaulio?

(Atkelta iš 2 pusl.)

Itakų. Ir antra, galima prileisti, kad jis savo vyskupijoje jaučia nemažai sveiko žmogiskumo, kurį jis, kaip tokį, nori ugdyti.

Ryšium su šiomis problemomis mes galime pastebėti labai konkrečią ir labai realią jo meilę savo žmonėms. Tai nėra vien kokia „dvasinė“ meilė. Jo išsireiškimai „kaip myliu, taip prašau...“ pasitaiką šiuose rašiniuose, neatrodo, kad būtų tušti žodžiai. Tai mes galime pastebėti iš to, kad ši meilė nuveda jį kone per toli — tokį rodos šaltą ir blaivų vadą — nes jis, susigriebęs, turi aiškintis, kad jo meilė savo žmonėms nėra neapykanta kitiems. Tautiniai atgimimai yra šio šimtmečio stiprybė ir silpnybė. Jame išaugo ir tautinis žydų sąjūdis sionizmas, iš kurio kilo Izraelio valstybė, kurią kai kas laiko modernišku geto. Nesvetimas tai dvasiai yra ir Valančius.

9. Apšvietos idėjos

Tam tikrą atsargumą šviesių kultūrų atžvilgiu galima pas Valančių įžvelgti ir kitose srityse. Jis pvz. neskatina leisti vaikų į aukštesnius mokslus, matyt, dėl to, kad šimtmečio dvasia tose mokyklose laiko pavojinga katalikiškai pasauliui. Savo rašinyje apie daktarus, suminėjęs medicinos fakultetus Dorpat, Peterburge ir Maskvoje, jis vis dėlto priduria, kad lengviau būtų jauniems žmonėms išeiti į kunigus, negu į daktarus.

Kodėl jis taip daro? — Tikrai ne dėl to, kad mažai vertintų gydytojų praktikos reikšmę visuomenėje. Jo knygėleje yra pakankamai pasisakymų prieš tarimuosius gydytojus. Apie juos jis rašo: „Tokiais pat gydytojais yra bobos, šiaip jau žmonės, bajorai, o kartais ir kunigai“. (Nors pats nevengia duoti visos eilės sveikatos patarimų, kurie ne visi šiandien jau būtų ir pripažįstami.)

Pastebimas Valančiaus atsargumas šviesių kultūrų atžvilgiu, galima sakyti pasidarė lietuvių tautinės politikos dėsniu devyniolikto šimtmečio pabaigoje. Pažiūrą, kad renkantis akademines profesijas reikia rinktis tas, kurios neatitraukia žmogų nuo savo tautos, pasidarė neraišytu įstatymu.

Tačiau Valančius neuždarė vartų nuo apšvietos pasaulio tiems, kurie buvo pajėgūs su juo susitikti. Taip jis skatino kunigus išsirašinėti šviesios kalbos knygas, jas skaityti, jomis keistis, jas diskutuoti savo ratuluose ir jas verstį į lietuvių kalbą. Tokiu būdu jis sukėlė rašytojų sąjūdį kunigų tarpe. Ir todėl mes turime ne tik Baranuską, Maironį, Vaižgantą, bet ir daugelį kitų. Rašytojų, ar knygų leidėjų skaičius lietuviškoje kunigijoje greičiausiai pasirodys, bet iki dabar proporcingai didesnis negu kitų tautų kunigijoje.

Kalbant apie kunigo sampratą, kokią turėjo Valančius, reikia pasakyti, kad ji buvo labai ne tradicinė. Jis iš pagrindų yra atsiskyręs nuo jansenistinės kunigo sampratos, kuri buvo pertoli atsiribojusi nuo pasaulio ir kunigišką vaidmenį suprato tik religinių apeigų atlikime. Jo kunigo samprata yra gimininga vokiečių Kulturkampfo ir Prancūzų Lacordairo visuomeninei kunigo sampratai. Tai galima pastebėti iš šitokio jo kunigo santykio su visuomene nusakymo. „Žinote patys, prekymetį be žigono, karčiamą be žydo, vestuves be šokių ir seneigą žmonių be kunigo esant kaip viralą be druskos“.

Sekant šimtmečio visuomeniškumą, kaip būtiną kunigiskumo bruožą skelbs arkivysk. M. Reinys, arba Kuraitis nevisuomenininkus kunigus vadindamas ne „Dievo ir žmonių tarpininkais, bet tik — Mišių meisterais. Tačiau devyniolikto šimtmečio idėjinėje aukštumoje.

Apšvietos šimtmečio pėdsakų Valančiaus veikloje yra apstu. Taip

jis rašo, kad Jono ir Uršulės Knisių skirtingų konfesijų moterystėje, vyras perėjo katalikų konfesijon dėl labai nuoseklios ir protingos žmonos taktikos. Valančius šitokią jų išeitį prileidžia: „Kad Jonas būtų buvęs stipresnis ne kaip Uršulė mokyta, tikrai ta būtų perėjusi į liuteres. Bet kad ta buvo stipresnė ir protingesnė už Joną, dėl to visus namus į katalikus perversi“. — Pastebėjime, kad šį konfesinį pasikeitimą vyskupas Valančius priskiria ne tikėjimo pranašumui, bet racio-naliniam pranašumui. — Tai yra geras Apšvietos šimtmečio dvasios liudijimas.

10. Natūralistiska kalba

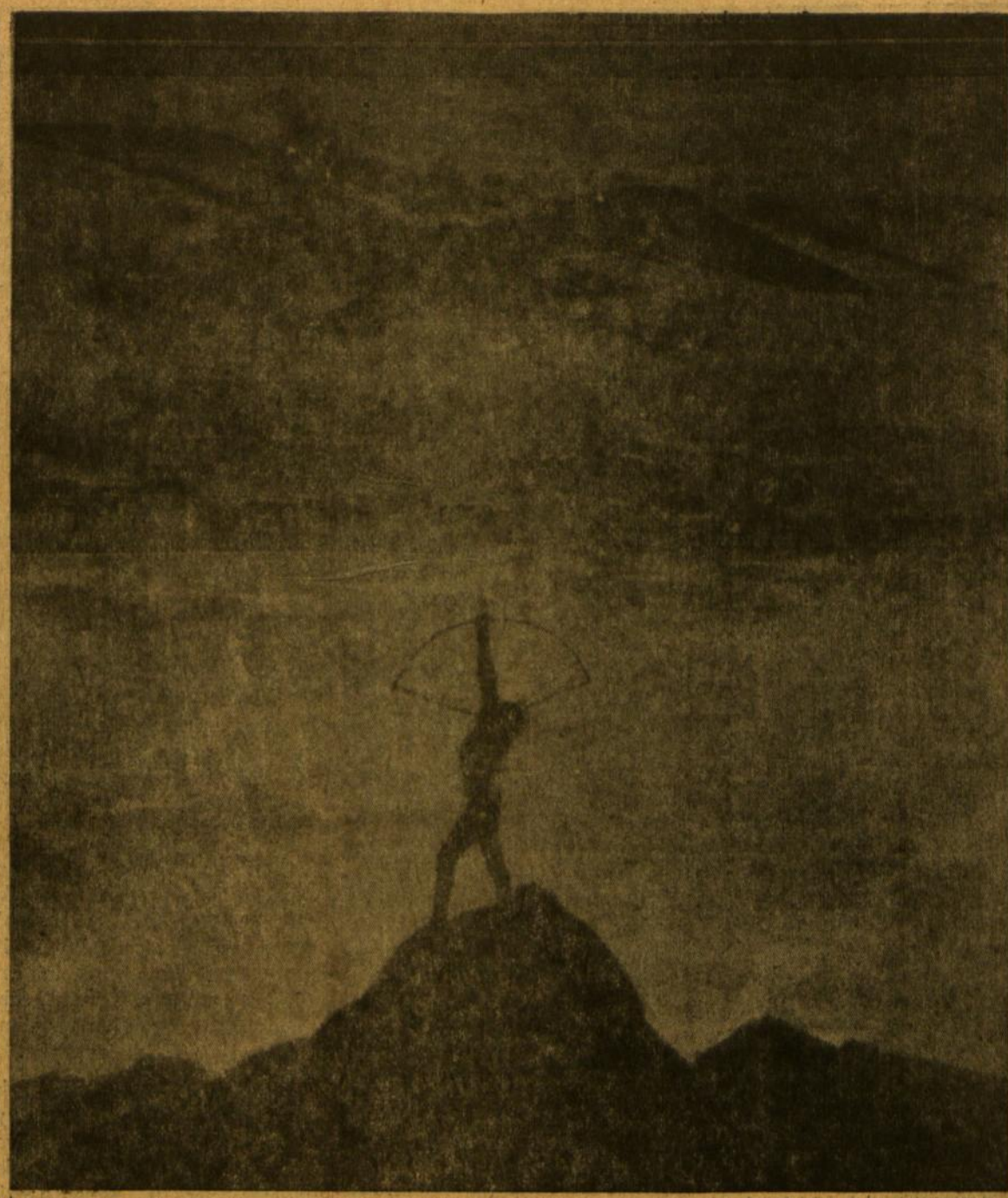
Dar vienu atžvilgiu Valančius yra devyniolikto šimtmečio dvasios žmogus. Jis savo rašytinėje kalboje yra atsiribojęs nuo aštuoniolikto šimtmečio katalikų rašytojų perdėto drovumo, atsieto nuo praktiško gyvenimo dvasingumo ir vengimo natūralumo.

Jo raštai atspindi nepagražintą, nenutylėtą jo gyvenimo aplinką, kartais gana grubią. Štai, aprašydamas vengro, apgaulingo daktaro, diagnozę, jis neišleido iš jo žodžių, pasakytų Blintribiškės ūkininkui, šio sakinio. „Miegodamas knarkti, ligi trečios adnos temiegi, pakirdęs apsisukti ant kito žono, apsisukęs beždri ir nevelkiai gali užmigti“. — Aišku, kad vyskupas galėjo trumpiau šią diagnozę pasakyti.

Valančiaus, matyt, būta jautraus humorui. Sutinkame apšvietą vietą, kur jo rimtumas užleidžia vietą žaismingumui. Kitam vengrui jis pripažįsta šitokią jo pasiūkimą iš vienos panelės, klausiančios kaip reikia vartoti vaistus nuo blusų. „Reikia kiekvieną blusą sugauti, išžiotyti, iškratyti tas dulkes į nasrus. Kai tik paragaus — padvės. — Panelė tarė: Et, juokdarys esi. Aš sugavus galiu ir užmušti. — Atsakė Vangras: Na, gali ir taip daryti, jei bluselių nesigaili“.

Nemaža humoro yra jo ubagų apsakyme. Vienas plakamas ubagas šiaip savo išgyvenimus apibūdino savo draugams. „Beplakamas vieną duobę dantimis išgraužiau, antrą, kojomis išspardžiau“. Apsakymas apie ubagų sambūrį, iš kurių keturi yra žemaičiai ir pasižymi savita kultūra ir du lietuviai, galima sudaryti medžiagą filmos skriptui. Ypač jeigu būtų panaudota idomūs žemaitiškų bažnyčių fasadai, šventorių vartai ir varpinės.

Valančiaus natūralizmas siekia toliau negu mūsų priimti išsireiškimai. Rašydamas apie žydų tabako prekybą, taip jis apie juos sako. „Ant tabako, lapuose parduodamo, paprastai mažiūja, kad nesudžiū-

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875-1911)

Saulys (iš „Zodiako ženklų“)

ty“. Jei kam tai atrodo labai nesu-prantama, atsiminkime, kad šie rašai priklauso tam pačiam šimtmečiui, kuris davė natūralistą rašytoją Emil Zolą (1840-1902). Valančiaus paugusių žmonių knygelė buvo parašyta 1865 m. ir išspausdinta 1868 m.

Atpasakodamas Napoleono kapito-ono testamentą, iš jo Valančiaus nepraleidžia šitokių sakinių. „Jei kas tur ant manęs apmauda, jei kam aš širdį uždaviu, jei kam kaltas esmi, tiesiog visiems rodau špygą, lai dabar bylinėjasi su manimi“. Toliau šiame testamente jis įsako Dotnūvos gvardijonui sumokėti šimtą auk-sinių, jei kunigai jį lydėdami į kap-us, giedos „Linksminkis dangau“. Ir dešimt auksinių gaus tas kunigas, kuris išdrįs iš sakyklos pasakyti, kad gyvenau, kaip galviją“.

Kai Juozui Kuisiui pavogė arklius, jis užprašė mišias šiais žodžiais: „Kunigauži, atlaikyk drūtą mišią, kad zaglį, kuris mano žirgus pavogė, į kamuolį sutrauktų, kad jis su-siriestų, kaip ežys, šunų apniktas“.

Valančius taip pat nepraleido nepa-stebėjęs, kad Kuisiui žvejojant, jū-roje ir ištikus audrai, pradžioj jis meldėsi savaip, o tik paskui į šv. Antaną: „Jūrytė, jūrytė, tu mūsų motina, tu mus apdarei, tu papeni, tavo vanduo, kaip medus kvepia, neskandink mūsų“.

Ryšium su Valančiaus šnekama-ja ir rašytine kalba, tenka atkreip-ti dėmesį į jų skirtingumą. Kai jis poroje vietų užsimena apie vietinį kalbą, jis ją vadina žemaitiška. Tačiau, kai jis rašo, jis rašo ne žemaitiškai, bet aukštaitiškai, laiky-damasis nusistovėjusios tradicijos nuo Mažvydo ir Širvydo laikų. Tuo būdu Valančius išpažino bendrinės lietuvių kalbos buvimą.

11. Valančiaus laisvė ir meilė

Atkreipė dėmesį į Valančių, kaip 19 šimtmečio dvasios žmogų, da-bar grįžkime labiau į jį patį, į tai, kuo jis nepriklauso šiam šimtmečiui. Tai yra jo giedra, jo rimtis, jo nedramatinis išgyvenimas savo problemų. Valančius visiškai ne-turėjo šio šimtmečio nerimo ir ner-vingumo. Jis ateina į šį šimtmetį kaip blaivus žmogus, sugebąs at-skirti pelus nuo grūdų.

Gal būtų būdinga, kad mūsų da-bar vartojamas žodis „sužavėtas“, kuris reiškia žmogaus dvasios polė-kį teigiama prasme, Valančiui reiškia tai, ką mes šiandien sakome žodžiu užburts. Ir taip meškinin-kas, norėdamas įtikinti ūkininką, kad jo namuose yra piktų dvasių, sako: „Ar žinai ką, tėve? Gyveni-mas tavo yra sužavėtas, tu būsi ne-laimingas“. Šio žodžio prasmės pa-sikeitimas mums liudija, kad mes esame pasidarę atlaidesni nevaldo-mam entuziazmui. Tai nėra nuosta-ba, nes mes taip pat esame pasi-baidžiusio šimtmečio palikuonys.

Valančiaus blaivybės sąjūdis, vi-suomeniškai moderniškai suor-ganizuotas, tačiau yra tik išorinė ap-raiška jo vidinio blaivumo, nesu-drumsio ne tik alkoholio, bet ir skaudžių gyvenimo smūgių ir di-delių idėjų žavesio, ty kurios jam buvo nepriimtinos.

Kaip Valančius stovi laisvės idė-jos atžvilgiu, kuri yra pagrindinė šio šimtmečio žymė? Teoriškai jis nie-kur laisvės principui neatstovauja. Tačiau jeigu atkreiptume dėmesį į jo asmens laisvę, tai savo nepri-klausomybę nuo į šalį tempiančių

krypčių, jis yra tikras laisvo žmo-gaus pavyzdys. Jis sutiko proble-mas ir sprendė jas savo žmonių ge-rove.

Liberalizmas ir meilė stovi tam tikrame prieštaravime. Devyniolik-tas šimtmetis tai ne tik išgyveno, ir išreiškė savo dramose. Jo vaizduo-jamas žmogus buvo pasidares mįsle sau pačiam. Vienas įsimylėjęs žmo-gus šiaip palniai suprato savo mei-lę. „Kaip tikra yra, kad aš savo Sarą amžinai mylėsiu, taip mažiau tikra yra, kad aš ją privalau amž-i-nai mylėti“ (Miss Sara, 4 veiks-mas, 3 scena). Šis pasakymas gana tiksliai išreiškia šio šimtmečio tra-giką. Tiesa ir meilė čia jau nebe-eina kartu. Pažinimas ir dorinis įs-i-pareigojimas nebeturį sąsakmabio. Tai filosofškai aptarė Kantas.

Didysis variklis, kuris stūmė Va-lančiaus veiklą, šalia jo realaus ti-kėjimo į Dievą, buvo jo reali meilė savo krašto žmogui. Ji neturėjo skambių žodžių, bet ji buvo paliu-dyta veikimu. Ir, kas svarbiausia, jis buvo visuomenės supratas. Kai pa-skliido gandas, kad vyskupas bus iš-tremtas, iš visų vyskupijos kraštų prasidėjo kelionės Kaunan atsisvei-kinti su vyskupu. Mes nežinome, kiek ši demonstracija buvo organi-zuota, kiek ji buvo spontaniška. Ta-čiau aišku, kad ir organizacija bū-tų nepasisekusi, jei vyskupas savo įvyriausio kontaktai nebūtų buvęs įsilygavęs žmonių širdyse. Jeigu modernų teologą (E. Schilla-beeck) mums prikiša, kad mūsų santykis su klu žmogui dar nėra pasidavęs pakankamam ženklui mūsų santykio su Dievu, tai Valančiui šio priekaišto daryti negalima. Jo santykiai su žmonėmis yra jo reli-gingumo liudinininkai.

Kai pažiūrime į Valančių laiko aplinkoje, jis mums pasirodo ne tik praityje, bet ir ateityje, būtent sa-vo naujo religinio ir pasaulietiško gyvenimo deriniu. Kai kurios jo idė-jos buvo įgyvendintos Lietuvoje nepriklausomybės laikais, kai kurios dar lieka ateities uždaviniai.

12. Pabaltietiškas menininkas

Ar vyskupas Valančius yra me-nininkas? — Šio klausimo visiškai neturėtų kilti, jeigu prisimename jo grožinius veikalus tokius kaip: „Pa-

M. K. Čiurlionis Camara galerijoje

Rugp. 18 d. Los Angeles Ca-mara galerijoje atidaryta M. K. Čiurlionio reprodukcijų paroda, globojama Etninių dailiųjų me-nų tarybos. Tarybos garbės ir dar-bo komitetuose dalyvauja eilė vietinių lietuvių: Alė Rūta, Jur-gis Gliuda, komp. Giedra Gu-dauskienė, prof. dr. Elena Tu-mienė, Živilė Gimbutaitė, Ramu-nė Motiejūnaitė, dr. J. T. Rudze-vičiūtė, Saulius Stančikas, V. Stokas, V. J. Tamošaitis ir Rimas Žukas.

Giedrės Gustaitės ir Irenos Ta-mošaitienės pastangomis buvo skoningai įrengtos ir pakabin-tos 62 reprodukcijos, neseniai iš-leistos Vilniuje. Taip pat paruoš-ti keli angliški tekstai apie Čiur-lionį ir eksponuojamų paveikslų sąrašėlis. Matėsi Saulės sonata, Rex, Tyla, Fuga, Pavasario sona-ta, Karalių pasaka, Pavasario ciklas, Zodiako ženklai, Pasaulio sutvėrimo ciklas, Jūros sonata ir kiti kūriniai.

Vien reprodukcijose Čiurlionio dailės visuma, išdėstyta ant bal-tų galerijos sienų, stebino savo pasakiškumu, minies gelme, stil-liaus nepaprastu savitumu, san-tūria, bet tuo pačiu labai įspū-dinga spalvų bei pavidalų derme. Tai mūsų Čiurlionis! Telieka tik stebėti, džiugintis ir didžiūotis.

Kun. Bruno Markaitis, S. J., kalbėdamas gražia anglų kalba, supažindino gausius svečius (ypač nelietuvius) su Čiurlionio svarbesniais gyvenimo bruožais, su jo kūrybiniu genialumu, pasi-reiškusi ir muzikoje, ir dailėje. Prelegentas taikliomis frazėmis nurodė, kaip Čiurlionis muzikos metoda panaudojo dailę, išgau-damas paveikluose tonacinį skaidrumą ir žmogaus dvasios są-lyčių su gamta kontrapunktus. Kad ir neatitoldamas nuo realis-tinio simbolizmo ir nuo tautosos-iaus ištakų, Čiurlionis, anksčiau negu Kandinskis, buvo ir abstrak-taus meno pirmtakas. Kalbėtojas paminėjo imperialistinės Rusijos politinį polinkį slopinti mūsų tautos kultūrą. Tik dėl to Čiur-lionio kūryba šiandien nėra pa-kankamai žinoma pasaulyje, nors savo verte gali rikiuotis ša-lia kitų žmonijos genijų.

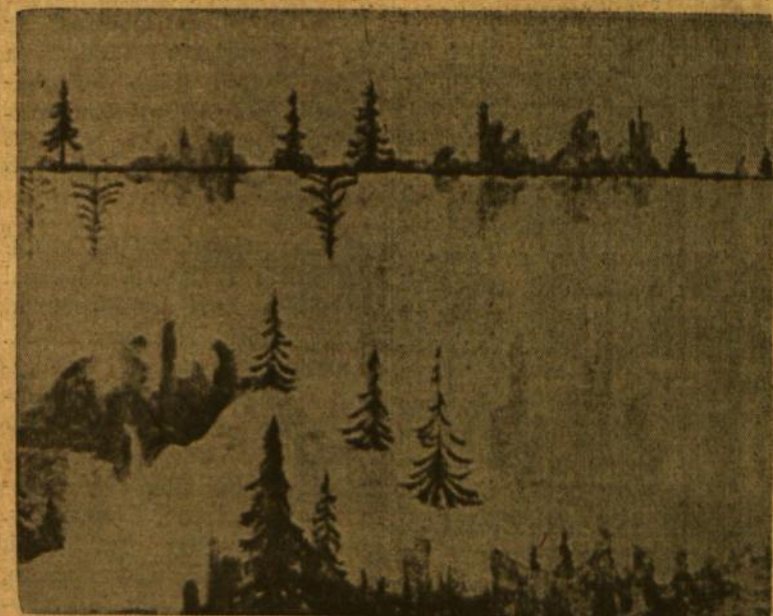
Be abejo, su šia paroda, suma-nyta ir surengta gan tinkamu lai-ku, mūsų didysis dailininkas ir kompozitorius atras naujų gerbė-jų plačiame Los Angeles mieste. Atidarymo metu skambėjo Čiur-lionio muzika. Juostelių perdavi-mu rūpinosi lietuvių radijo va-landėlės garso inžinierius Vla-das Genys.

Pr. V.

langos Juzė“. „Antano tretininko pasakojimai“ ir vaizdingus bei žo-dingus „Šventųjų gyvenimus“. Šis klausimas čia kyla ryšium su To-mo Manno išryškinta menininko samprata, kurią jis yra idėjas į savo personažo Antano Kroeger lūpas to-paties vardo novelėje. Ten pat jis pastebi ir opoziciją šiai menininko sampratai, kuri yra būdinga pabal-tietiams.

Antano Kroegerio supratimu meni-ninkas (jis čia ypač turi galvoje sa-ve — rašytoją) yra ne visiškai tas pat, kas yra žmogus. Jis yra tarsi kunigaikštis, įsimaišęs į minią, per-sirengęs civiliais drabužiais. Bet iš jo kiekvieno žodžio visi supranta, kad jis nėra žmogiška būtybė, bet kažkas kito: kažkas keisto, skirtingo, priešiško. Pasak Kroegerio, „sveikas padorus žmogus nei rašo, nei vaidina, nei komponuoja“. Jis pats, atsižvelgdamas į savo meni-škus polinkius, įtaria savo kilmę, klausdamas savęs, ar jo protėvių tarpe nebuvo kokių vežimų keliau-jančių žigonų. Kalbėdamasis su ruse dailininke, Kroegeris pastebi, kad menininkai yra per daug įautrūs, labai lengvai užsigauja. Kiti, papras-ti žmonės, su normalia, buka savi-samone, tokie nėra. Dėl to, kalbė-damasis su dailininke Elzbieta, jis pareiškia, kad jis yra pilnas įtari-nėjų menininkų atžvilgiu ir tai remia savo kilmę. Jis sako: „Mano protėviui ten, Pabaltij, taip žiūrėtų į kiekvieną pokštininką, ar tokį, ku-ris jų namuose liptų ant suolo, norėdamas juos pralinksminyti“.

Skaityt šią novelę, mums kyla du klausimai iš karto: ar Valan-čiui dera menininko vardas ir kokia yra menininko samprata, būdinga Pabaltijui?

M. K. Čiurlionis (1875-1911)

Fuga

Eug. Delacroix (prancūzas, 1798-1863) Arabas raitelis kovoja su lietu. Pavėslas yra Chicago's Dailės institute.